УДК 94:355.01+327.5(477+4)
http://doi.org/10.46869/2707-6776-2026-34-5

Бульвінський А.Г.
https://orcid.org/0000-0001-9665-7418

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА СТАН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розкривається вплив російської агресії проти України на стан європейської та світової безпеки. Автором було визначено вісім основних аспектів міжнародного світоустрою на які здійснила вплив російсько-українська війна. Результати російсько-української війни визначать нову конкретно-історичну модель системи міжнародних відносин. Це буде п'ята за останні чотири століття конфігурація цієї системи, після Вестафальської 1648 р., Віденської 1815 р.; Паризько-Вашингтонської (Версальської) 1919–1920 рр. та Ялтинсько-Потсдамської 1945 р.

По-перше, зараз на території Україні розгорнулось пряме протистояння прихильників двох способів існування народів у сучасному світі – демократичного та автократичного, які об'єднались у дві досить чіткі військово-політичні коаліції. По-друге, російсько-українську війну необхідно також розглядати як війну за зміну формату міжнародного світоустрою, із однополярного на багатополярний. По-третє, війна проявила послаблену солідарність та єдність євроатлантичного світу. По-четверте, російська збройна агресія проти України суттєво розширила світову практику спроб вирішення територіальних суперечок військовим шляхом, яка було дещо скоротилась після закінчення «холодної війни». По-п'яте, під загрозою опинилась уся існуюча архітектура міжнародних договорів, які обмежують гонку озброєнь. По-шосте, російсько-українська війна стала своєрідним краш-тестом для ключових безпекових структур світу: ООН та ОБСЄ. Вони виявились зовсім не готовими до зіткнення з воєнними реаліями сьогодення. По-сьоме, війна в Україні стала світовим військовим полігоном на якому у бойових умовах перевіряється ефективність існуючих видів озброєнь і способів ведення війни та тестуються нові. Російсько-українська війна задала новий військовий технологічний тренд для сучасного світу – революцію воєнних технологій на основі безпілотних систем. По-восьме, Україна здобула свою історичну та геополітичну суб'єктність в очах світу. Тепер у нових офіційних безпекових документах ЄС та НАТО Україна офіційно розглядається як невід'ємна частина системи безпеки Європи.

***Ключові слова**: Росія, Україна. російсько-українська війна, європейська безпека, міжнародна система.*

Російсько-українська війна, яка розпочалась у лютому 2014 р. із анексії українського Криму, російського вторгнення на Донбас у квітні 2014 р. та 24 лютого 2022 р. перейшла у фазу повномасштабного вторгнення російських військ в Україну із території РФ, Білорусі і тимчасово окупованих українських територій перетворила нашу країну та події в ній на точку біфуркації для сучасного ходу світові історії. Дана теза є основною науковою гіпотезою нашого дослідження.

Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Ця війна зробила з України полігон світової геополітики, на якому вирішується нова конфігурація сучасної міжнародної системи, адже попередня була суттєвим чином дестабілізована Російською Федерацією, яка вперше після завершення Другої світової війни розпочала велику війну за переділ територій у Європі.

Вплив цих подій на сучасний світ, стан європейської та світової безпеки є багатогранним, адже спостерігаємо руйнацію та трансформацію існуючої структури світопорядку. Росіяни прямо зазначають, що «спеціальна військова операція», як у Росії називають російсько-українську війну, є не двостороннім конфліктом, а першим кроком на шляху до побудови нової архітектури міжнародних відносин, у якій роль США та ЄС будуть обмежені [1].

Дана тематика вже аналізувалась дослідниками. У своїх працях Т. Снайдер розглядає російське вторгнення в Україну як зіткнення двох моделей майбутнього: демократичної, що ґрунтується на свободі, праві та історичній відповідальності, і нігілістичної – імперської, побудованої на запереченні історії та прав народів на існування. Він вважає, що перемога України – це не лише питання регіональної стабільності, а визначальний момент для всієї демократичної цивілізації, адже поразка означала б торжество ревізіонізму, насилля і заперечення цінностей модерної Європи [2].

Так, М. Ґалеотті у книзі «Putin's Wars: From Chechnya to Ukraine» розглядає війну в Україні як логічне продовження низки «гібридних» і криміналізованих воєн В. Путіна, підкреслюючи, що російська агресія поєднує класичну військову силу з мережею напівдержавних акторів, кібератак і кримінальних структур. Для Європи це означає мультиплікацію нестабільності не лише у військовій, а й у кримінально-політичній площині [3].

М. Кофман аналізує еволюцію російських збройних сил і робить висновок, що війна в Україні прискорила адаптацію російської армії. Наслідком для європейської безпеки, на його думку, є потреба в довготривалому посиленні колективної оборони і глибшій інтеграції розвідки та логістики союзників [4]. На думку Ф. Гілл російське вторгнення 2022 р. суттєво підірвало європейську архітектуру безпеки, виявивши як вразливість енергетичної інфраструктури, так і ризики інформаційно-політичного тиску [5]. Л. Фрідман досліджує стратегічні уроки війни і стверджує, що конфлікт повернув у міжнародну політику «жорстку» війну як центральний елемент стратегії. На його думку внаслідок війни Захід мусить переглянути припущення про тривалу мирну стабільність і зосередитися на оновленні доктрин стримування й запобігання ескалації [6].

М. Чеснат у доповіді «US/NATO–Russian Strategic Stability in the War in Ukraine» аналізує наслідки війни для стратегічної стабільності, роблячи акцент на ризиках «вертикальної» (ядерної) і «горизонтальної» (регіональної) ескалації. Чеснат наголошує на необхідності вироблення нових механізмів кризового менеджменту між Заходом і Росією [7]. Однак у всіх цих матеріалах

відсутнє чітко структуроване бачення впливу російської агресії проти України на міжнародну систему у всій її розмаїтості.

Метою даної статті є визначення основних аспектів міжнародного світоустрою на які здійснила вплив російсько-українська війна.

По-перше, зараз на території Україні розгорнулось пряме протистояння прихильників двох способів існування народів у сучасному світі – демократичного та автократичного. Тому мусимо визнати що зараз іде боротьба не лише за виживання України як держави і народу, а й екзистенційна боротьба за майбутній шлях розвитку усього людства. І прихильники цих двох підходів об'єднались у дві досить чіткі військово-політичні коаліції.

Автократи, умовні «сили зла», створили у першій половині 2020-х рр. новий військовий стратегічний союз у складі Росії, КНДР, Ірану та Китаю, типологічно подібний до союзу «країн осі» (1936–1945 рр.), який розв'язав Другу світову війну. В Індексі демократії за 2024 р. Росія займає 150 місце із 167, КНР, – 145, Іран – 154, Північна Корея – 165. Всі ці країни із низу списку і номіновані як авторитарні режими [8].

У практичному плані цей союз об'єднує те, що усі його члени надають військову та військово-технічну допомогу Росії у її війні в Європі – в Україні (КНДР – САУ «Koksan», самохідні ПТРК «Bulsae-4», РСЗВ, балістичні ракети KN-23, артилерійські снаряди, військовослужбовців для участі в боях; Іран – БпЛА «Shahed 136», «Shahed 131», «Shahed 238», «Mohajer-6», артилерійські снаряди, постріли та бомби «Qaem-5»;КНР – електроніку для БпЛА).

В основі нового неформального союзу лежить бажання зменшити вплив країн Заходу у світі через формування нового сталого багатополярного світового порядку та підтримка російської експансіоністської політики. Союз був оформлений низкою двосторонніх договорів про стратегічне партнерство чи співробітництво між країнами.

27 березня 2021 р. КНР та Іран підписали договір про стратегічне співробітництво [9], 19 червня 2024 р. РФ та КНДР – договір про всебічне стратегічне партнерство, ст. 4 якого передбачає у разі збройного нападу «військову й іншу допомогу всіма наявними засобами» [10], а 17 січня 2025 р., РФ та Іран – договір про всеосяжне стратегічне партнерство [11]. Згідно цих договорів країни координуватимуть дії у сфері безпеки і оборони.

Так, у спільних заявах лідерів РФ і КНР 2019, 2021, 2023, 2024, 2025 рр. сторони назвали російсько-китайські взаємини відносинами всеосяжного партнерства і стратегічної взаємодії, які ґрунтуються на неприйнятті практики західних держав домагатися переваг у військовій, політичній та інших сферах на шкоду законним інтересам безпеки інших країн [12].

Зокрема, у заяві від 21 березня 2023 р. сторони оголосили про намір «надавати рішучу взаємну підтримку в питаннях захисту корінних інтересів один одного, насамперед суверенітету, територіальної цілісності, безпеки та розвитку», протистояти нав'язуванню чужих цінностей та просувати

багатополярний світоустрій [13]. У заяві від 8 травня 2025 р. сторони оголосили про плани «зміцнювати військове та військово-технічне співробітництво на благо народів Росії та Китаю, а також глобальної та регіональної безпеки», виводячи військове співробітництво між Росією і Китаєм на більш високий рівень та залучити голосу Глобального Півдня до просування ідеї багатополярного світопорядку [14].

Також дуже показовим фактом, який демонструє глибини антидемократичного занурення членів коаліції «сил зла» є те, що Росія є єдиною країною у світі, яка офіційно визнала (3 липня 2025 р. [15]) афганський уряд, очолюваний ісламськими фундаменталістами з руху «Талібан». Окрім того, В. Путін назвав «Талібан» союзниками Росії у боротьбі з тероризмом [16].

Більш формалізованими світовими антизахідними, не військовими організаціями, за участі двох країн-постійних членів РБ ООН є створена у 2001 р. Шанхайська організація співробітництва (ШОС) у складі Китаю, Росії, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Узбекистану, Індії (приєдналась у 2017), Пакистану (приєднався у 2017), Ірану (приєднався у 2023), Білорусі (приєдналась у 2024) та створений у 2009 р. БРІКС у складі Бразилії, Росії, Індії, КНР, ПАР (приєдналась у 2010), Ірану (приєднався у 2024), Єгипту (приєднався у 2024), ОАЕ (приєднались у 2024), Ефіопії (приєдналась у 2024) та Індонезії (приєдналась у 2025).

Отже, союзниками нових «країн осі» є авторитарні режими згідно Індексу демократії за 2024 р.: Таджикистан (159 місце), Білорусь (152), Узбекистан (146), Єгипет (128), Пакистан (124), ОАЕ (119), Казахстан (118), Ефіопія (116), Киргизстан (111), а також деякі недосконалі демократії, які є великими регіональними країнами: Індонезія (59), Бразилія (57), ПАР (43), Індія (41).

Країни – учасники цих блоків об'єднує бажання перешкодити поширенню економічного та політичного впливу країн Заходу в Євразії, Африці та Латинській Америці та прагнення трансформувати сучасний світоустрій на багатополярний формат. Особливо необхідно підкреслити, що низка країн приєдналась до цих організацій вже після початку російської агресії проти України.

Демонстративною публічною візуалізацією союзу автократів став найбільший військовий парад в історії КНР у Пекіні 3 вересня 2025 р. на якому були присутні лідери РФ, КНДР, Ірану, Індонезії, Білорусі, Казахстану, Узбекистану, Таджикистану, Киргизстану, Туркменістану, Пакистану, Куби, Камбоджі, В'єтнаму, Лаосу, М'янми, Малайзії, Непалу, Монголії, Мальдівів, Вірменії, Азербайджану, Конго, Зімбабве, Сербії та Словаччини.

Ця широкомасштабна присутність підтвердила зростаючий міжнародний вплив Китаю, а також його прагнення формувати альтернативну глобальну архітектуру.

Лакмусовим папірцем для блоку демократичних країн або «сил добра» є відкрита і послідовна підтримка України у її боротьбі за власне виживання. Ці

країни об'єднані у ЄС, НАТО, G7, П'ять очей, загалом близько 40 країн. У Росії їх називають «Колективний Захід». Згідно з Індексом демократії за 2024 р. майже всі ці країни є повноцінними або недосконалими демократіями та декілька відносяться до перехідних режимів (Румунія, Туреччина).

У контексті протистояння російській експансії проти України демократичні країни спочатку, у квітні 2022 р., сформували Контактну групу з питань оборони України (формат «Рамштайн»), яка зараз нараховує понад 50 країн (усі 32 держави – члени НАТО та інші країни, зокрема, Австрія, Ірландія, БіГ, Кіпр, Молдова, Грузія, Косово, Південна Корея, Японія, Малайзія, Австралія, Нова Зеландія, Туніс, Кенія та ін.). Станом на січень 2025 р., на 25 зустрічах Україні було виділено 145 млрд дол. США військової допомоги [17]. За три роки роботи над посиленням обороноздатності України їй було надано майже всю лінійку західної бойової техніки[1].

Потім, у березні 2025 р., західні країни почали формувати «Коаліцію охочих» («Коаліцію рішучих»), яка на вересень нараховувала 35 держав, що вирішили надати Україні гарантії безпеки після припинення російсько-української війни. Її склад став відомий під час засідання 4 вересня 2025 р. у Парижі, це усі країни ЄС (окрім, Угорщини, Словаччини та Мальти), а також Велика Британія, Норвегія, Ісландія, Чорногорія, Албанія, Туреччина, Канада, Австралія, Нова Зеландія та Японія [18]. 26 країн погодилися відправити чи фінансувати миротворців в Україні [19]. 29 вересня 2025 р. французький міністр закордонних справ Ж.-Н. Барро заявив, що «Коаліція охочих» є одним з найважливіших проектів безпеки для Європи за останні десятиліття, можливо, з моменту появи НАТО [20].

Отже, можемо стверджувати, що російська агресія проти України загострила концептуальне протистояння між прихильниками демократичного та автократичного розвитку світу.

По-друге, російсько-українську війну необхідно також розглядати як війну за зміну формату міжнародного світоустрою, із однополярного на багатополярний. Ця концептуальна мета, неодноразово публічно декларувалась

[1] Протикорабельні ракети Harpoon; тактичні балістичні ракети ATACMS; ракети класу «повітря-земля» Hellfire; ракети типу «земля-земля» Brimstone; ракети класу «корабль-повітря» RIM-7 Sea Sparrow; ЗРК – Patriot, NASAMS, SAMP/T – Mamba, IRIS-T SLM, Stormer, Hawk, Avenger; зенітні комплекси Terrahawk Paladin, Gepard; багатоцільові винищувачі – F-16 Fighting Falcon, Mirage-2000-5F; літаки ДРЛВ – Saab 100D Argus; РСЗВ – M270 MLRS, M142 HIMARS, MARS II, TRG-230, RM-70, M-63 Plamen; САУ та гаубиці – PzH 2000, AS-90, Archer, CAESAR, Zuzana 2, DANA, Krab, M777, M109, L119, Hawkeye, M101, TRF1, FH70, OTO-Melara Mod 56; самохідні міномети – M120 Rak, M113 Panzermörser; танки – M1 Abrams, Challenger 2, Leopard 2, Leopard 1; БМП, бронетранспортери та бронеавтомобілі – Bushmaster, CV90, M113, YPR, Bradley M2, Marder, FV103 Spartan, M1117, AMX-10P, M577, Kirpi, Stryker, Bandvagn 206, Iveco LMV, Rosomak, MaxxPro, Cougar, HMMWV, Senator; ПЗРК – Stinger, Piorun, Mistral; ПТРК / РПГ – Javelin, NLAW, AT-4, RGW-90 MATADOR, BGM-71 TOW, M72 LAW, C90-CR, Panzerfaust 3, Carl Gustaf.

і В. Путіним і Сі Цзіньпінем, зокрема й на саміті ШОС 1 вересня 2025 р., де китайський лідер вчергове заявив про необхідність формування рівноправного та впорядкованого багатополярного світу [21].

Росія цією війною кинула Заходу конкретний геополітичний виклик, не визнаючи його права на інтеграцію до своїх структуру (ЄС та НАТО) пострадянських країн, які Росія вважає своїм історичним спадком та зоною своїх виключних інтересів. Інакше кажучи, Москва намагається накреслити чіткі кордони впливу для Заходу у східній частині Європи та розширити сфери впливу інших світових цивілізаційних центрів.

Показовими у цьому плані є публічні спроби великих неєвропейських держав запропонувати свої шляхи вирішення військового конфлікту в Європі у вигідному для РФ форматі, називаючи його «криза в Україні». Це «Позиція Китаю щодо політичного врегулювання української кризи», опублікована МЗС КНР 24 лютого 2023 р. [22]; спільний китайсько-бразильський консенсус з шести пунктів, проголошений 23 травня 2024 р. у спільній заяві міністра закордонних справ КНР Ван Ї та головного радника президента Бразилії з зовнішньої політики С. Аморіма [23]; мирна ініціатива африканських країн, оголошена16 травня 2023 р. президентом ПАР С. Рамафосою [24]. Пізніше, 2 вересня 2024 р., президент ПАР заявив що підтримує консенсус із шести пунктів, запропонований Китаєм і Бразилією [25]. Усі ці плани об'єднує те, що вони не передбачають виведення російських окупаційних військ з України.

Доктринальну тезу Ф. Фукуями [26] на рубежі 1980–1990-х рр. про кінець історії у тому розумінні, що один із полюсів двополярного на той час світу, СРСР, впав і залишився лише один полюс – Захід, який переміг, а відповідно переміг ліберальний демократичний шлях світового розвитку, Москва своєю агресією спочатку проти Грузії (2008), а потім і проти України (2014/2022) спростувала.

Якщо у Стратегічній концепції НАТО, ухваленій на Лісабонському саміті19 листопада 2010 р. все ще йдеться про стратегічне партнерство з Росією [27] то наочне переосмислення нової конфігурації світової безпеки відобразила Стратегічна концепція НАТО, ухвалена на Мадридському саміті 29 червня 2022 р. У ній Росія вперше за тривали час була названа «найзначнішою і найбезпосереднішою загрозою безпеці членів Альянсу, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона прагне встановити сфери впливу і прямий контроль за допомогою примусу, підривної діяльності, агресії та анексії» [28].

У документі вже чітко сказано, що «агресивна війна Російської Федерації проти України зруйнувала мир і серйозно змінила наше безпекове середовище», Росія «порушила норми та принципи, які сприяли стабільному та передбачуваному порядку безпеки в Європі», а тому НАТО не може «виключати можливість нападу на суверенітет та територіальну цілісність союзників». Члени Альянсу усвідомлюють, що це частина посилення світової

стратегічної конкуренції у якій «авторитарні актори кидають виклик нашим інтересам, цінностям та демократичному способу життя».

Тому логічною відповіддю НАТО на нові загрози є курс на підвищення стійкості Альянсу до російського тиску, його боєготовності та боєздатності та підтримка партнерів у протидії російській агресії. Звідси випливає висновок, що «сильна, незалежна Україна є життєво важливою для стабільності євроатлантичного регіону».

Іншою загрозою для євроатлантичні спільноти названо Китай, який «використовує свій економічний вплив для створення стратегічної залежності та посилення свого впливу» і «прагне підірвати міжнародний порядок, заснований на правилах», взаємодіючи для цього з Росією у спробах розколоти Альянс.

Нині ми бачимо, що західний полюс сили суттєво ослабнув і думає зараз вже не про поширення власного способу життя на інші регіони світу, а про захист на власній базовій території. Насамперед йдеться про Європу.

Напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну, Білорусь за підтримки РФ організувала міграційну кризу на східних кордонах ЄС. З літа 2021 р. завезені до Білорусі мігранти з Близького Сходу та Північної Африки, почали здійснювати активні спроби прорвати кордон з Польщею, Литвою та Латвією, створюючи тиск та безлад на кордоні. Лише польський кордон мігранти впродовж 2021 р. намагалися прорвати 29 тис. разів [29]. Ці дії варто розглядати як своєрідну гібридну агресію «країн осі» проти Європейського Союзу, спрямовану на розхитування його єдності і стійкості та відволікання уваги від підготовки вторгнення до України.

Одним із наслідків цієї кризи стала реалізація практичних заходів з фізичного зміцнення кордонів ЄС з Білоруссю та РФ. Так, впродовж 2022 р. Польща збудувала 186-кілометрову прикордонну стіну-бар'єр проти мігрантів [30], а Литва у 2022–2023 рр. 530-кілометрову [31], Латвія впродовж 2016–2024 рр. збудувала 130-кілометрову прикордонну стіну з Росією та будує з 2022 р. 173-кілометрову з Білоруссю[32].

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну Фінляндія та Швеція відчули реальну загрозу своїй безпеці з боку Росії і терміново, у травні 2022 р., подали заявки на вступ до НАТО, хоча раніше уникали цього. Відповідно, 31 квітня 2023 р. Фінляндія стала 31-м членом НАТО, а Швеція 7 березня 2024 р. – 32-м членом.

Також, у 2023–2024 рр. натівські сусіди РФ на заході – Польща, Литва, Латвія, Естонія та Фінляндія, – розпочали інженерне зміцнення своїх східних кордонів. У січні 2024 р. Естонія, Латвія та Литва оголосили про створення спільної Балтійської лінії оборони вздовж кордонів з Росією та Білоруссю яка складатиметься із оборонних споруд, протитанкових ровів тощо [33]. Латвія розпочала роботи у травні 2024 р. [34], Литва у серпні 2024 р. [35], Естонія у червні 2025 р. [36]. Окрім цього у квітні 2025 р. Литва розпочала роботи з

модернізації автодороги Вільнюс-Августов в районі Сувалкського коридору щоб спростити переміщення військ і техніки між Польщею та країнами Балтії [37].

У травні 2024 р. польський уряд започаткував національну програму стримування та оборони «Східний щит» (Tarcza Wschod) для зміцнення своїх кордонів з Білоруссю та російським ексклавом Калінінградом довжиною приблизно 700 км і вартістю 2,5 млрд дол. США [38]. Як заявив польський прем'єр-міністр Д. Туск, «це поки що найбільший проект такого типу в історії Європи після 1945 р.» [39]. Він передбачає побудову оборонних укріплень, передових баз, логістичних вузлів, систем протидії безпілотникам. Роботи розпочались у жовтні 2024 р.

У квітні 2023 р. Фінляндія розпочала будівництво на кордоні з Росією 200-кілометрового прикордонного бар'єру для захисту від ймовірної хвилі мігрантів з боку Росії [40]. У грудні 2024 р. прем'єр-міністр Фінляндії П. Орпо наголосив, що захист 1340-кілометрового кордону з Росією є «екзистенційним» питанням для Фінляндії та всього ЄС [41].

Трансформація геополітичної ситуації у світі у контексті російської збройної агресії проти України, зміни американської політики щодо зобов'язань стосовно європейської безпеки та очевидність зміцнення імперіалістичних й експансіоністських засад зовнішньої політики Росії, яка активно розбудовує свою військову економіку, підштовхнули Єврокомісію 19 березня 2025 р. оприлюднити нову оборонну стратегію Європейського Союзу – «Білу книгу з питань європейської оборони – Готовність 2030» [42]. Її основна концептуальна суть полягає у тому що Росія тепер сприймається як екзистенційна загроза для ЄС. Адже Москва вже зараз активно підживлює політичну нестабільність у сусідніх з ЄС Західних Балканах, у Молдові, Грузії, Вірменії, а з 2022 р. значно збільшила кількість атак на критично важливу інфраструктуру європейських країн [43].

Нова оборонна стратегія ЄС передбачає посилення європейської здатності до захисту через безпрецедентне збільшення інвестицій у європейську оборону (800 млрд євро впродовж наступних чотирьох років) та посилення України, як основного на сьогодні чинника стримування російського експансіонізму на європейському напрямку через військову та іншу допомогу, залучення ініціатив ЄС щодо розвитку оборонного потенціалу та інтеграції відповідних оборонних галузей промисловості.

У розділі 5 документу безпосередньо сказано, що «Україна залишатиметься на передовій європейської оборони та безпеки і є ключовим театром для визначення нового міжнародного порядку, її власна безпека взаємопов'язана з безпекою Європейського Союзу. ЄС та його держави-члени повинні будуть посилити оборонний потенціал України за допомогою "стратегії дикобраза", щоб вона могла стримати будь-які можливі подальші напади та забезпечити тривалий мир».

Президентка Європейської Комісії У. фон дер Ляєн у березні 2025 р. досить чітко і прямо заявила: «Епоха мирних дивідендів давно минула. Архітектура безпеки, на яку ми покладалися, вже не може сприйматися як належне. Європа готова посилити свої позиції. Ми повинні інвестувати в оборону, зміцнювати наші можливості та зайняти проактивну позицію в питаннях безпеки» [44]. Це означає, що провідні європейські політики усвідомлюють кардинальну зміну безпекової ситуації на континенті, а саме, що час коли безпека єврейських країн насамперед забезпечувалась військової потугою Сполучених Штатів Америки відійшов у минуле, і що на фоні активізації російських експансіоністських тенденцій Європа у сфері безпеки тепер має покладатись насамперед на свій військовий та економічних потенціал.

Хоча витрати держав-членів ЄС на оборону зросли більш ніж на 31% з 2021 р., досягнувши 1,9% сукупного ВВП ЄС або 326 млрд євро у 2024 р. [42], однак це значно менше ніж у Росії (7,05% ВВП) чи США (3,42%). Дані Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру за 2024 р. чітко засвідчують, що оборонні витрати понад 3% ВВП мають здебільшого ті європейські країни, які межують з Росією і найбільше відчувають безпосередню загрозу своїй безпеці. Це Польща – 4,15% ВВП, Естонія – 3,37% ВВП, Латвія – 3,26%, Литва – 3,12% ВВП та Греція – 3,13% ВВП [45].

Однак в абсолютних цифрах розрив в оборонних витратах країн НАТО у 2024 р. за даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень виглядає дуже суттєвим: США – 969 млрд дол. США (Росія – 462 млрд), Німеччина – 86 млрд, Велика Британія – 81,1 млрд, Франція – 64 млрд [46]. Загалом усі інші члени НАТО витрачають на оборону вполовину менше ніж США – 468,7 млрд.

Саме тому, під тиском адміністрації Д. Трампа, яка наполегливо прагне перерозподілити більше фінансового оборонного навантаження на країни Європи, на саміті НАТО в Гаазі 25 червня 2025 р. члени Альянсу погодились на збільшення оборонних витрат до 2035 р. до 5% ВВП щорічно [47], оскільки вони, як визнає Декларація Гаазького саміту, перебувають «перед обличчям глибинних безпекових загроз і викликів, насамперед довгострокової загрози євроатлантичній безпеці, яку становить Росія» [48].

Важливо підкреслити, що на саміті «держави-члени Альянсу знову підтвердили неухильні суверенні зобов'язання із надання підтримки Україні, чия безпека сприяє безпеці Альянсу, і для цього у процесі розрахунку оборонних видатків держав-членів Альянсу враховуватимуться прямі внески на оборону України і її оборонну промисловість».

Також необхідно згадати, що під враженням від російсько-української війни, Японія у грудні 2022 р. оголосила про плани подвоїти витрати на оборону приблизно до 2% від ВВП упродовж п'яти років, перевищивши встановлену межу витрат на рівні 1%, що діяла з 1976 р. [49].

Відчуваючи загрозу своїй безпеці, країни Європи з 2022 р. почали активніше розвивати свою оборонно-промислову базу з метою підтримки високого рівня

виробництва, чого не було з часів закінчення «холодної війни», коли оборонні спроможності Європи почали потроху згортатися.

Так, до прикладу, як зазначив генеральний секретар НАТО М. Рютте, у 2025 р. країни Європи вже виробляють у шість разів більше боєприпасів ніж два роки тому, адже Росія та Китай кидають виклик НАТО, прискорюючи виробництво військової продукції, «для того, щоб гарантувати сфери впливу, проєктувати силу та підривати міжнародний порядок, заснований на правилах». «Їхнє нарощування військової сили чітко вказує на напрямок. Вони готуються до довгострокової конфронтації та конкуренції з нами», – наголосив Рютте у серпні 2025 р. [50].

По-третє, війна проявила послаблену солідарність та єдність євроатлантичного світу. Замість того, щоб серйозно поставитись до вже проявленого у 2014 р. російського експансіонізму, США за свого першого євроскептичного президента Д. Трампа (2017–2021 рр.) почали реалізовувати ізоляціоністську та протекціоністську зовнішньополітичну доктрину «Америка передусім». США розпочали торгову війну з низкою своїх союзників, запровадивши у 2018 р. мита в розмірі 25% на сталь і 10% на алюміній щодо Японії, ЄС, Канади та Австралії. У липні 2018 р., пояснюючи свою позицію щодо ЄС, Д. Трамп заявив в інтерв'ю CBS News: «Я думаю, що Європейський Союз – це ворог, те, що вони роблять з нами в торгівлі. Ви б не подумали про Європейський Союз, але вони – ворог» [51].

Однак ще до цього, 28 травня 2017 р. канцлерка Німеччини А. Меркель після зустрічі із Д. Трампом на саміті G7 із сумом була вимушена заявити, що «часи, коли ми могли повністю покладатися на інших, певною мірою минули – я відчула це за останні кілька днів», «ми, європейці, повинні справді взяти свою долю у власні руки» [52].

Після повторного приходу до влади у січні 2025 р. Д. Трампа, США чітко позначили своє бажання зменшити американську роль як основного гаранта безпеки Європи.

Спочатку нова адміністрація США в особі віце-президента Дж. Венса, який 14 лютого 2025 р. виступив на 61-й Мюнхенській конференції з безпеки, розкритикувала керівництво Європейського Союзу та низки європейських країн за нібито відступи від свободи слова та демократії і назвала «внутрішні загрози», більшою небезпекою для європейської демократії, ніж безпекові викликами з боку Росії чи Китаю [53]. А потім і сам президент Д. Трамп 6 березня 2025 р. публічно поставив під сумнів готовність США захищати союзників по НАТО, заявивши журналістам, що «Якщо вони не заплатять, я не буду їх захищати. Я не збираюся їх захищати» [54].

Продовжуючи реалізацію протекціоністської доктрину захисту американського промислового виробництва та прагнучи нормалізувати торговий баланс, Д. Трамп продовжив торгову війну зі своїми союзниками, заявивши 25 лютого 2025 р., що «ЄС був створений для того, щоб надурити

Сполучені Штати. Це була мета, і вони досягли успіху. Але тепер я президент» [55].

Він запровадив у лютому 2025 р. 25% мита на весь імпорт з Канади, а у квітні 2025 р. 25% мита на товари з Південної Кореї, 24% – з Японії, 20% мита на товари з ЄС, 15% – з Норвегії. Надалі, у липні 2025 р., деякі країни (Японія, Південна Корея, ЄС) змогли домовитись про зниження ввізних мит до США до 15% в обмін на значні інвестиції в Сполучені Штати (Японія – 550 млрд дол.; ЄС – 600 млрд інвестицій і купівля американських товарів на 750 млрд; Південна Корея – 350 млрд інвестицій і купівля американських товарів на 100 млрд). Щодо канадських товарів, то у березні 2025 р. 38% канадського імпорту, який відповідав вимогам USMCA було позбавлено нових санкцій, однак з 1 серпня 2025 р. на всі канадські товари, які не відповідають вимогам USMCA було запроваджено вже 35% мита.

Всі ці заяви та дії Д. Трампа суттєво підірвали довіру між трансатлантичними союзниками. Вони є проявом нової жорстко прагматичної міжнародної політки США, спрямованої на дистанціювання від оборонних проблем Європи й отримання максимального і швидкого прибутку від взаємодії з союзниками тасимптомом ослаблення трансатлантичної єдності йоборонної солідарності.

По-четверте, російська збройна агресія проти України суттєво розширила світову практику спроб вирішення територіальних суперечок військовим шляхом, яка було дещо скоротилась після закінчення «холодної війни». Адже принцип непорушності кордонів у Європі був порушений країною членом Ради безпеки ООН.

Російська Федерація фактично відкинула Гельсінські угоди 1975 р., які закріпили політичні і територіальні підсумки Другої світової війни, принципи непорушності кордонів, територіальної цілісності держав, невтручання у внутрішні справи іноземних держав.

Тому результати війни в Україні, насамперед щодо територіального питання, можуть відкрити період, коли й інші великі країни захочуть переглянути кордони із сусідами. Насамперед йдеться про претензії КНР на Тайвань і КНДР на Південну Корею.

Однак вже й нині, з 2014 р., низка країн спробувала вирішити свої територіальні проблеми із сусідами військовий силою.

Киргизько-таджицький прикордонний збройний конфлікт через суперечку за території у районі водорозподільного пункту «Головний» у верхів'ях р. Ісфара та навколо таджицького анклаву Ворух розпочався із одиночних перестрілок між прикордонниками у 2014 р., потім у 2021 р. переріс у взаємні обстріли прикордонних застав, а 14–19 вересня 2022 р. у масштабні взаємні артилерійські обстріли територій, бойові зіткнення із використанням танків та бронетранспортерів.

Після захоплення у 2014 р. влади в Ємені шиїтським воєнізованим угрупованням хуситів («Ансар Аллах»), яке підтримується Іраном, на прохання законного єменського уряду коаліція під керівництвом Саудівської Аравії (Єгипет, Марокко, Йорданія, Судан, Сенегал, Кувейт, ОАЕ, Катар, Бахрейн) 26 березня 2015 р. розпочала повітряні удари, а потім і військову інтервенцію в Ємен. Насамперед хусити розпочали напади на військові бази в саудівських провінціях Джізан, Наджран і Асір.

Прагнучи зупинити ракетні обстріли території Ізраїлю з боку ХАМАС, ізраїльська армія провела 8 липня – 26 серпня 2014 р. на території Сектора Гази військову операцію (Війна в Газі 2014 р.), яка стала найбільш руйнівною і смертоносною з усіх попередніх.

З 7 жовтня 2023 р. триває нова війна в Газі між ХАМАС та Ізраїлем, який прагне встановити ефективний контроль над Сектором Гази з метою запобігання терористичним атакам звідти. Це найбільш кровопролитна війна за всю історію ізраїльсько-палестинського конфлікту за землю. У вересні 2024 р. Армія оборони Ізраїлю розпочала бомбардування, а потім і вторгнення у прикордонні райони Лівану, прагнучи знищити бойову інфраструктури шиїтського воєнізованого угрупування «Хезболла»; у грудні 2024 р. – бомбардування і вторгнення у прикордонні райони Сирії, прагнучи створити зону безпеки для Держави Ізраїль; 13 червня 2025 р. з раптових ударів Ізраїлю по ключових військових і ядерних об'єктах Ірану розпочалась дванадцятиденна ірано-ізраїльська війна.

У 2015–2016, 2019, 2022 рр. Туреччина здійснювала вторгнення в Іракський Курдістан, а у 2016–2017 рр. – пряму військову інтервенцію у Сирійський Курдістан, спрямовані проти бойовиків Ісламської держави та курдських збройних формувань з метою створення буферних зон безпеки на турецьких кордонах. У результаті Туреччина з серпня 2016 р. окупувала частину території Північної Сирії та здійснила повторні інтервенції у 2018, 2019, 2020 та 2022 рр.

У 2016 р. поновились масштабні військові зіткнення між Азербайджаном та Вірменією за Карабах (Чотириденна війна 2-5 квітня 2016 р.), хоча з 1994 р. Карабаський конфлікт вважався замороженим. Потім розпочалась Друга карабаська війна (27 вересня – 10 листопада 2020 р.) під час якої Азербайджан повернув дві третини територій, втрачених після Першої карабаської війни. 12-15 вересня 2022 р. Азербайджан захоплює стратегічні висоти вздовж кордону із Вірменією, а 19 вересня 2023 р. поновлює бойові дії у Нагірному Карабасі, які завершились капітуляцією Нагірно-Карабаської Республіки та поверненням її території до складу Республіки Азербайджан.

Під час триваючого з 1947 р. прикордонного конфлікту між Індією і Пакистаном через Кашмір у лютому 2019 р. країни вперше з часу набуття статусу ядерних держав обмінялись авіаударами. Під час наступного конфлікту 24 квітня – 10 травня 2025 р., знову спричиненого терористичним актом,

сторони знову обмінялись ракетними ударами та вперше здійснили бойове застосування безпілотних літальних апаратів у конфлікті між собою.

Поблизу спірного о. Пангонг у Ладакху та у Тибетському автономному районі 5 травня 2020 р. – 20 січня 2021 р. вперше з 1975 р. розгорівся прикордонний військовий конфлікт між Індією та Китаєм, який супроводжувався стрілянином. За деякими даними у результаті Індія втратила 2 тис. км^2 територій у східній частині Ладакху, що Делі офіційно не визнає [56].

Ефіопо-суданський збройний прикордонний конфлікт за контроль над суданським прикордонним регіоном Аль-Фашага розгорівся у грудні 2020 р., коли суданська армія повернула контроль над цим спірним регіоном, який із 1990-х рр. контролювали фермери та бойовики народу амхара з Ефіопії. З 15 грудня вони, за підтримки ефіопської армії, прагнучи повернути контроль над Аль-Фашага, який вважали своїм, розпочали бойові зіткнення із суданською армією. Конфлікт завершився поверненням Суданом контролю над Аль-Фашага.

З 27 березня 2022 р. триває прикордонна війна між Демократичною Республікою Конго таРуандою за підтримки конголезьких повстанців із угруповання М23. Станом на березень 2025 р. вони окупували значні території ДРК з низкою міст у провінціях Північне Ківу, включно зі столицею Гома, та Південне Ківу, включно зі столицею Букаву.

У 2023 р. Венесуела вирішила активізувати свої зусилля у територіальній суперечці з Гаяною щодо приналежності провінції Ессекібо. 3 грудня 2023 р. у Венесуелі було проведено референдум на якому 95% учасників проголосували за приєднання Ессекібо до Венесуели.

З березня 2024 р. триває перманентний афгано-пакистанський прикордонний конфлікт із взаємними обстрілами, через підтримку урядом афганських талібів пакистанського «Талібану», який прагне створити в Пакистані ісламський емірат.

Камбоджийсько-тайський прикордонний конфлікт навколо контролю за районом храмового комплексу Преа Віхеар, який тривав у 2008–2011 рр., 23 липня 2025 р. вийшов на новий рівень ескалації, оскільки сторони обмінялись артилерійськими, ракетними та авіаційними ударами, здійснювали бронетанкові штурми.

Таким чином ми бачимо, що російсько-українська війна, яка розпочалась у 2014 р.,стала спусковим гачком для ескалації більшості значних територіальних конфліктів у світі. Усі вони вийшли на більш високий рівень збройного протистояння за контроль над спірними територіями.

У цьому контексті також не можемо не згадати, що найбільша країна НАТО – США – з повторним приходом до влади Д. Трампа почала публічно декларувати територіальні претензії до американських союзників по Альянсу – Канади та Данії, а також до Панами. У грудні 2024 р. – січні 2025 р. Трамп заявив, що канадці нібито бажають, щоб їх країна стала 51-м штатом США, а

Гренландія та Панамський канал потрібні США для економічної безпеки. Так, 22 грудня 2024 р. він написав у соціальній мережі Truth Social що, «з метою національної безпеки і свободи в усьому світі Сполучені Штати Америки вважають, що володіння і контроль над Гренландією є абсолютною необхідністю», а також, що «якщо принципи, як моральні, так і юридичні, цього великодушного жесту дарування не будуть дотримані, то ми будемо вимагати, щоб Панамський канал був повернутий нам, повністю і без питань» [57].

6 січня 2025 р. він написав у соціальній мережі Truth Social, що «багато людей в Канаді хочуть бути 51-м штатом», 8 січня 2025 р. опублікував у Truth Social та X два демонстративних пости з картами США з приєднаною Канадою [58], 2 лютого написав у Truth Social та X, що «Канада повинна стати нашим улюбленим 51-м штатом» [59], а 3 лютого під час розмови з прем'єр-міністром Канади Д. Трюдо президент США Д. Трамп заявив, що не вважає, що договір 1908 р., який демаркує кордон між двома країнами є дійсним і що він хоче переглянути кордон [60].

У квітні 2025 р. в інтерв'ю журналу Time, присвяченому першим 100 дням президентства, Д. Трамп підтвердив, що не жартував щодо Канади, Гренландії та Панамського каналу [61].

Ці заяви спричинили різкі відповіді від керівництва усіх трьох країн, що явно погіршило атмосферу довіри між країнами Заходу, оскільки усі країни серйозно сприйняли анексіоністські погрози американського президента своїй територіальній цілісності. З іншого боку, ці претензії Д. Трампа демонструють що нова американська адміністрацію, за прикладом Росії, готова стати на шлях перегляду існуючих кордонів у своїх інтересах, посилюючи імперіалістичний дискурс у сучасному світі.

По-п'яте, під загрозою опинилась уся існуюча архітектура міжнародних договорів, які обмежують гонку озброєнь.

Після початку російської агресії проти України почав остаточно розсипатися Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ), укладений у 1990 р., який накладав на членів НАТО та ОВД кількісні обмеження на п'ять категорій звичайних озброєнь та техніки (танки, ББМ, артилерія, ударні гелікоптери та бойові літаки). Адже 10 березня 2015 р. Російська Федерація оголосила про повне припинення участі у договорі (часткове припинення діяло з 13 липня 2007 р.), а 7 листопада 2023 р. завершила процедуру виходу із договору. МЗС РФ наголосив у своїй заяві, що ДЗЗСЄ укладався у час, коли «коли формування нової архітектури глобальної та європейської безпеки на основі співробітництва уявлялося справою можливою», але зараз цей договір не відповідає інтересам Росії [62]. Після цього про зупинення виконання зобов'язань у межах ДЗЗСЄ у листопаді 2023 р. оголосили 22 країни НАТО та Швеція; у 2024 р. рішення про припинення дії угоди ухвалили Молдова, Польща, Білорусь, Туреччина, Греція, Угорщина; у 2025 р. – Україна [63].

У 2019 р. США та РФ, звинувативши один одного у порушенні умов укладеного у 1987 р. Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності, ухвалили рішення про вихід із нього (РФ – 3 липня, США – 2 серпня), після чого ДРСМД припинив свою дію.

25 жовтня 2023 р. Рада Федерації РФ скасувала ратифікацію 2000 р. Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ) [64], поставивши під загрозу всю міжнародну архітектуру ядерного нерозповсюдження.

На тлі масово застосування Російською Федерацією у війні проти України протипіхотних мін низка держав вийшла із підписаної у 1997 р. Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення (Оттавська конвенція). У 2025 р. рішення про вихід із Оттавської конвенції офіційно схвалили парламенти майже усіх європейських країн, які мають кордон із Росією та Білоруссю: Латвії (16 квітня), Литви (8 травня), Естонії (4 червня), Фінляндії (19 червня), Польщі (25 червня) та України (15 липня).

Також парламент Литви 18 липня 2024 р. проголосував за вихід країни із Конвенції про касетні боєприпаси, прийнятій у 2008 р.

17 вересня 2025 р. Державна Дума РФ ухвалила рішення про денонсацію Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню до якої приєдналась у 1996 р. [65], знявши із себе таким чином будь-який міжнародний контроль у цій галузі.

Усі ці рішення руйнують наполегливо створювану у 1980–1990-х рр. архітектуру роззброєння. Окрім того, у цій ситуації цілком ймовірно, що зросте кількість країн, які захочусь на практиці отримати ядерну зброю, як чинник власного захисту.

По-шосте, російсько-українська війна стала своєрідним краш-тестом для ключових безпекових структур світу: ООН та ОБСЄ. Вони виявились зовсім не готовими до зіткнення з воєнними реаліями сьогодення.

Анексія Росією Криму в 2014 р. стала точкою фіксації безпомічності ООН, яка не змогла виконати головної функції, покладеної на неї у час створення, а саме – запобігання військовим конфліктам та переділу кордонів у Європі та іншому світі за допомогою превентивної дипломатії, міжнародних санкцій чи колективних силових дій. Наявність серед членів Ради Безпеки ООН країни з імперіалістичними претензіями, яка втілює їх у життя в Європі, засвідчує, що сучасна структура ООН вже не відповідає загрозам та викликам нашого часу.

Повномасштабна агресія РФ проти України з 2022 р. лише посилила кризу Ради Безпеки ООН. Адже в умовах, коли агресором є один із постійних членів Радбезу, цей орган, рішення якого у сфері відновлення міжнародного миру та безпеки мають імперативний характер, фактично не може їх ухвалювати. Тобто не може виконувати функцію, покладену на нього засновниками та закріплену в

установчих документах ООН. У результаті ООН не може зупинити і притягнути до відповідальності агресора та відновити міжнародний мир та безпеку.

Варто нагадати, що ООН у 1945 р. була створена коаліцією країн, які перемогли у Другій світовій війні коаліцію «країн Осі». Тому її структура відповідала тогочасному розподілу сил у світі. Однак станом на сьогодні тодішня конфігурація розподілу світових сил явно застаріла та не відповідає сучасній міжнародно-політичній дійсності. Адже у світі з'явились нові ядерні держави, окрім п'яти постійних членів ООН, а Німеччина та Японія давно не є загрозою для світового миру. Окрім цього, зараз два постійні члени Ради Безпеки ООН, Росія та Китай, прагнуть змінити глобальну систему міжнародних відносин, що сьогодні по факту і відбувається.

Відповідно до нових міжнародних реалій ООН також обов'язково має змінитися. Поки не буде проведено корінної реформи ООН, насамперед щодо зміни системи голосування та чисельності постійних членів Ради Безпеки, вона як світова інституція підтримання миру і безпеки на планеті буде нефункціональною.

Російсько-українська війна загострила кризу й в Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Ще у грудні 2016 р. генеральний секретар ОБСЄ Л. Заньєра, заявив про наявність в організації суттєвих розбіжностей щодо «українсько-російського конфлікту»: «ОБСЄ розділена, і цей розкол глибокий» [66].

Функціональна криза ОБСЄ полягає в нездатності організації досягати своїх цілей щодо безпеки та співробітництва через політичні розбіжності між демократичними та авторитарними державами-членами. Це призводить до паралічу прийняття рішень, обмеження впливу ОБСЄ на врегулювання конфліктів та підриву її авторитету як трансатлантичного безпекового форуму.

Україна стала лакмусовим папірцем для визначення дієздатності ОБСЄ, і цей тест організація станом на сьогодні не пройшла. Яскравим прикладом безпекової неефективності ОБСЄ є припинення дії Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні, яка працювала з 21 березня 2014 р. по 31 березня 2022 р., а після початку широкомасштабного вторгнення армії РФ до України продовження її мандату було заблоковане країною-агресором Росією.

Іншим показовим прикладом неефективності миротворчої діяльності ОБСЄ є його невдала спроба врегулювання Карабаського конфлікту між Вірменією та Азербайджаном. Створена для цього Мінська група ОБСЄ за 30 років роботи не досягла жодних значущих результатів і була офіційно розпущена 1 вересня 2025 р. після того, як проблема була розв'язана військовою силою.

З 2022 р. на тлі військово-геополітичного протистояння в рамках ОБСЄ стало складно досягати загального консенсусу, необхідного для ухвалення ключових рішень.

Структурна криза ОБСЄ полягає у погіршенні її фінансового стану після відмови РФ сплачувати внески до Парламентської асамблеї ОБСЄ у 2023 р., схвалювати бюджет ОБСЄ з 2022 р. [67], а також виникнення кризи управління ОБСЄ після ветування Росією та Білоруссю кандидатури Естонії на головування у 2024 р. та продовження мандату чотирьох топ-посадовців ОБСЄ [68].

Дієвий механізм для виключення країни-учасниці зі складу ОБСЄ відсутній, адже для ухвалення такого рішення потрібна згода всіх учасників, що політично зараз неможливо. Тому і до нині країна-агресор є членом ОБСЄ та ефективно перешкоджає роботі організації.

По-сьоме, війна в Україні стала світовим військовим полігоном на якому у бойових умовах перевіряється ефективність існуючих видів озброєнь і способів ведення війни та тестуються нові. Російсько-українська війна задала новий військовий технологічний тренд для сучасного світу – революцію воєнних технологій на основі безпілотних систем. Його основна суть полягає у збільшенні військової цінності дешевих, але масових зразків озброєнь та зменшенні практичної цінності дорогих зразків озброєння.

Масова поява у 2023 р. у небі розвідувальних та ударних дронів дала необмежені можливості для завдання високоточних ударів як на тактичному рівні, так і в оперативній глибині. Це унеможливило знаходження будь-якої техніки, вогневих засобів та резервів як на передньому краї так і поза ним, адже вздовж усієї лінії фронту утворилася 10-15 кілометрова зона суцільної смерті, яка постійно розширюється в обидва боки.

Як зазначив Посол України у Великій Британії та колишній головнокомандувач ЗСУ В. Залужний, світова система безпеки змінилася «не лише тому, що змінюється геополітичний простір, а й тому, що через війну в Україні змінилась і сама сила, на якій трималася ця система безпеки». Броньована техніка, як основа наступальних операцій, стала беззахисною перед дешевими дронами. Високоточна зброя, що використовувала GPS-позиціонування, через розвиток РЕБ втратила свою ефективність. Поява великої кількості малих і дешевих дронів зробила економічно недоцільним використання наддорогих ракет до систем ППО. Повітряний простір над полем бою став недоступним для пілотованої авіації. Морський простір поступово був зайнятий морськими дронами [69].

Тому нині всі армії світу вивчають досвід і перебіг війни в Україні та впроваджують його у себе. До прикладу, армія США за досвідом ЗСУ почала створювати у 2024 р. взводи БПЛА та замовила у вересні 2025 р. для захисту кораблів, баз та інших об’єктів від нападів безпілотників реактивні зенітні дрони Coyote на понад 5 млрд. дол США [70], французька армія переглянула своє ставлення до наземних роботизованих комплексів і тепер прагне мати їх під різні задачі [71], а армія Великої Британії представила у травні 2025 р. свою

нову військову доктрину, яка передбачає відхід від важких механізованих сил до гнучких орієнтованих на дрони з'єднань [72].

Як слушно написав командир 1-го корпусу НГУ «Азов» Д. Прокопенко, «Україна і її досвід – єдиний шанс для Заходу не програти війну за майбутнє світу через фактори, які не враховані класичним підходом з підручників військових академій…Війна майбутнього – це не обмін ядерними ударами. Це конфлікт за контроль над логікою адаптації, за можливість залишатися ефективним у кризовому світі. Україна, як театр цієї війни, вже стала полем для випробування таких моделей. І досвід, напрацьований тут, буде використано на інших фронтах – не лише наших» [73].

По-восьме, Україна здобула свою історичну та геополітичну суб'єктність в очах світу. Вона перестала бути чимось незрозумілим десь на сході Європи. Тепер у нових офіційних безпекових документах ЄС Україна офіційно розглядається як невід'ємна частина системи безпеки Європи.

У лютому 2015 р. посолка ЄС в Україні К. Матернова прямо сказала, що «упродовж трьох років Україна щодня бореться за те, яким буде майбутнє у європейців. Українці захищають не тільки свою батьківщину. Вони захищають свободу всієї Європи» [74]. Ще у жовтня 2022 р. високий представник Євросоюзу із закордонних справ і політики безпеки Ж. Боррель чітко наголосив, що «безпека України нерозривно пов'язана з нашою. Перебіг цієї війни визначає і наше майбутнє» [75].

Про те, що Україна захищає «Європу перед нашестям варварства та нового російського імперіалізму» у травні 2022 р. говорив президент Польщі А. Дуда [76], а у липні 2025 р. прем'єр-міністр Польщі Д. Туск назвав війну в Україні «війною між цивілізацією та варварством» та підкресливши, що, «ми всі тепер розуміємо, що це не лише війна за Україну, а війна за Європу… або, можливо, навіть за весь світ» [77].

Оцінка України як найсхіднішого в Європі оплоту демократії була присутня серед найбільш проникливих представників західного істеблішменту і до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. Так, у січні 2020 р. держсекретар США М. Помпео наголосив, що «Україна …не просто є географічним центром Європи, це бастіон між свободою і тоталітаризмом у Східній Європі» [78].

Британський економіст Т. Еш конкретизував загрозу поразки України для Європи: «…Зараз кошмаром для Європи є крах державності України. Це означатиме, що… Росія поглине нині величезний і ефективний військово-промисловий комплекс України. Поєднання ВПК Росії та України – першого та другого зараз у Європі – було б абсолютною екзистенційною загрозою для Європи» [79]. Керівник французького МЗС С. Сежурне у березні 2024 р. наголосив на важливості допомоги Україні, оскільки «якщо Україна впаде, я б не робив великих ставок на Євросоюз» [80]. Водночас відомий американський історик Т. Снайдер у вересні 2023 р. написав, що українці вже «виконали всю

місію НАТО з поглинання і відбиття нападу Росії, витративши на це мізерний відсоток військового бюджету НАТО і не зазнавши жодних втрат з боку членів НАТО. Українці зробили війну в Тихому океані набагато менш імовірною, продемонструвавши Китаю, що наступальні операції складніші, ніж може здатися. Вони зробили ядерну війну менш імовірною, продемонструвавши, що ядерний шантаж не обов'язково спрацьовує» [81].

Можемо стверджувати, що станом на 2025 р. у Європейському Союзу вже викристалізувалось чітке розуміння того, що Україна має стати основою для оновленої архітектури європейської безпеки. Як наголосив у травні 2025 р. єврокомісар з оборони та космосу А. Кубілюс, «наразі на європейському континенті є дві армії, що випробувані в бою, із розвинутими арсеналами дронів. Одна з них належить Україні, яка захищає себе і водночас – нас. Друга належить агресору – Росії. Я маю підкреслити: коли Америка починає виходити з Європи, …наша безпека, безпека Європи, залежить від того, наскільки швидко ми розпочнемо будувати нову безпекову архітектуру, в якій Україна з її армією, що випробувана в бою, та з найбільш інноваційною оборонною промисловістю, буде найважливішою складовою» [82].

Російсько-українська війна та героїчний опір України фактично надали нового поштовху для розвитку Європейського Союзу. Про це у квітні 2024 р. говорив Ж. Боррель: «Я вважаю, що Європейський Союз вступає сьогодні у третю стадію власного будівництва. Перша відбулася у 1957 році: спільний ринок із обмеженим обсягом спільної європейської політики. Другий (етап) містив прискорення економічної інтеграції через єдиний ринок та спільну валюту. І третя стадія розпочалася разом із війною в Україні, яка спонукала до народження потужної основи для Європейської безпеки й оборони» [83]. Передусім президент Європейської Ради Ш. Мішель у червні 2023 р. підкреслив, що «усього за кілька годин після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну саме Європейський Союз… вирішив мобілізувати військову допомогу для України, включаючи поставки летального обладнання. Це був поворотний момент в історії Європейського Союзу. Без сумніву, це було початком європейської оборони» [84].

Найбільш далекоглядні західні політики та державні діячі цілком усвідомлюють всесвітнє значення російсько-української війни. Серед них варто виділити тези історичної промови міністра оборони Великої Британії Г. Шаппса 16 січня 2024 р., виголошені у Ланкастер-Хаусі, у якій він наголосив, що «ера "дивідендів від миру" закінчилася...Почалася нова ера, і ми повинні бути готові стримувати наших ворогів, бути на чолі наших альянсів та захищати нашу націю…Ми повинні перехопити ініціативу, стаючи на захист наших цінностей по всьому світу. І Україна – це тест нашої спроможності зробити це…Путін вважає, що Заходу забракне стійкості. А ми, розуміючи, що майбутнє світового порядку під загрозою, повинні довести йому протилежне. Якщо ми нагородимо його перемогою у війні, то це лише збільшить ризик ескалації. Не лише тому,

що він одержимий ідеєю відновлення Російської імперії. Це також буде сигналом для інших потенційних агресорів…

Падіння Берлінського муру вже далеко у минулому, а історія зайшла на нове коло. Зараз ми переходимо від повоєнного до передвоєнного світу… Старі вороги оживають, нові вороги – набирають форму. Ми бачимо танкові колони буквально у дворі Європи – в Україні. А основи світового порядку розхитані до самого ядра. Ми стоїмо на цьому роздоріжжі» [85].

У цьому ж контексті висловлювався і міністр оборони Великої Британії Б. Воллес у липні 2023 р.: «народ України бореться не просто за те, щоб відбити незаконне вторгнення на свою суверенну землю, але за кожного громадянина Європи і світу, який вірить у цінності свободи й демократії, їхня боротьба – це наша боротьба» [86]. Аналогічну думку про значення війни в Україні у жовтні 2022 р. висловила і керівниця Агентства США з міжнародного розвитку USAID С. Павер: «На карту поставлено те, чи зможуть волелюбні люди самі вирішувати, як їм жити, під ким їм жити, чи зможуть вони обирати своє керівництво, чи зможуть вони жити своєю національною ідентичністю, своєю культурою, розмовляти своєю мовою – суть цінностей, що визначають людську цивілізацію, поставлена на карту в цьому конфлікті» [87], а у серпні 2022 р. президент Литви Г. Науседа: «У цій війні на карту поставлено не що інше, як демократія та світовий порядок» [88].

Як писала у квітні 2024 р. «The Washington Post», в таємному додатку до публічної «Концепції зовнішньої політики Російської Федерації» 2023 р. зазначено, що результат війни Росії проти України «значною мірою визначатиме контури майбутнього світового порядку». І як цілком слушно резюмує редакція, від наслідків вторгнення в Україну, залежатиме оцінка Кремлем своєї здатності нав'язувати волю у глобальному масштабі [89].

Американський історик Т. Снайдер у вересні 2022 р., січні 2023 р. та травні 2025 р. назвав низку причин чому світові потрібна перемога України. Серед них виділимо причини загальносвітового значення: Щоб зберегти міжнародний правопорядок та унеможливити збройні анексії територій сусідніх держав. Щоб захистити демократію від нігілізму, бо виграш Росії був би величезною перемогою для усіх сил, що протистоять демократії, прагнуть її дискредитувати і хочуть за допомогою сили повалення демократій. Українці своєю боротьбою дають іншим демократіям час на роздуми та підготовку та нагадають, що демократія існує лише коли за неї борються. Щоб покінчити з епохою імперії та війн, ведених згідно з колоніальною логікою. Імперські війни триватимуть доти, доки імперські сили впевнені, що зможуть в них перемогти. Іншими словами, перемога України – ще один поштовх до постімперіалістичного світу. Щоб відстояти Євросоюз та ідею, що європейські держави можуть мирно співпрацювати. Щоб дати шанс правовій державі в Росії. Щоб послабити престиж тиранів. Щоби зняти загрозу Великої війни в Європі, адже перемога Росії призведе до подальшої російської агресії. Щоби зняти загрозу Великої

війни в Азії, через ймовірне вторгнення Китаю на Тайвань. Щоб зупинити поширення ядерної зброї, адже якщо Україна, яка віддала свою ядерну зброю, програє, країни, які можуть створити ядерну зброю, відчують, що їм потрібно це зробити, щоб захистити себе. Щоби зменшити ризик ядерної війни. Щоб гарантувати наявність запасів продовольства та запобігти майбутньому голоду, адже Україна годує більшу частину світу [90; 91; 2]. Американська історикиня Е. Епплбаум також наголошує, що перемога України у війні могла б дати Росії шанс на зміни [92].

До цих пунктів варто додати ще декілька від колумніста «The Washington Post» М. Тіссена [93]. Перемога Росії підбадьорила б американських ворогів та ще більше популяризувала б наратив про «занепад Заходу», підриваючи альянси США в Європі та Азії. Перемога України відверне загрозу прямого військового зіткнення США та КНР та послабить китайсько-російське партнерство.

Вищевикладене дозволяє нам зробити наступні **висновки**.

1. Результати російсько-української війни визначать нову конкретно-історичну модель системи міжнародних відносин. Це буде п'ята за останні чотири століття конфігурація цієї системи, після Тридцятирічної війни і Вестфальського миру 1648 р.; Наполеонівських війн і Віденського конгресу 1815 р.; Першої світової війни і системи договорів за рішеннями Паризької і Вашингтонської конференцій 1919–1920 рр.; Другої світової війни і угод, ухвалених на Ялтинській та Потсдамській конференціях 1945 р.

2. Можемо стверджувати, що зараз на території Україні розгорнулось пряме протистояння прихильників двох способів існування народів у сучасному світі – демократичного та автократичного, які об'єднались у дві досить чіткі військово-політичні коаліції. Автократи створили у першій половині 2020-х рр. новий військовий стратегічний союз у складі Росії, КНДР, Ірану та Китаю, оформлений низкою двосторонніх договорів про стратегічне партнерство, змістом його поточної діяльності є підтримка експансіоністської політики РФ щодо України. Ширше коло світового антизахідного союзу оформлене двома міжнародними організаціями – ШОС та БРІКС. Країни – учасники цих блоків майже усі є автократіями, або великими регіональними країнами, які об'єднує бажання зменшити вплив країн Заходу у світі. Коаліція країн «Колективного Заходу» об'єднана відкритою і послідовною підтримкою України у її боротьбі з російською агресією. Це країни ЄС, НАТО, G7, а також учасники спеціально створених форматів – Контактної групи з питань оборони України (з 2022 р.) та «Коаліції охочих» («Коаліції рішучих», з 2025 р.). Абсолютна більшість цих країн є демократіями.

3. Російсько-українську війну варто розглядати як війну за зміну формату міжнародного світоустрою, із однополярного на багатополярний. Ця концептуальна мета, неодноразово публічно декларувалась і В. Путіним і Сі Цзіньпінем. Росіяни вважають розпочату ними російсько-українську війну не

двостороннім конфліктом, а першим кроком на шляху до побудови нової архітектури міжнародних відносин, до багатополярної структури світопорядку. Росія цією війною кинула Заходу конкретний геополітичний виклик, не визнаючи його права на інтеграцію до своїх структуру (ЄС та НАТО) пострадянських країн, які Росія вважає своїм історичним спадком та зоною своїх виключних інтересів. Інакше кажучи, Москва намагається накреслити чіткі кордони впливу для Заходу у східній частині Європи та розширити сфери впливу інших світових цивілізаційних центрів.

4. Під впливом російської агресії проти України країни Заходу стратегічно переосмислили своє ставлення до Росії. Тепер вона трактується не як партнер, а як загроза. Так, у Стратегічній концепції НАТО, ухваленій на Мадридському саміті 29 червня 2022 р. Росія вперше за тривалий час була названа «найзначнішою і найбезпосереднішою загрозою безпеці членів Альянсу, а також миру і стабільності в євроатлантичному регіоні», а в оприлюдненій 19 березня 2025 р. новій оборонній стратегії Європейського Союзу – «Білій книзі з питань європейської оборони – Готовність 2030» визнавалась екзистенційною загрозою для ЄС.

5. Початок повномасштабного російського вторгнення в Україну підштовхнув європейські країни переосмислити своє ставлення до сучасних загроз своїй безпеці. Країни Заходу почали думати вже не про поширення власного способу життя на інші регіони світу, а про захист на власній базовій території. Насамперед йдеться про Європу. У 2022–2024 рр. Польща, Литва, Латвія, Естонія та Фінляндія розпочали роботи з інженерного зміцнення кордонів ЄС з Білоруссю та РФ. У травні 2022 р., Фінляндія та Швеція терміново, подали заявки на вступ до НАТО, хоча раніше уникали цього, ставши у 2023–2024 рр. 31-м і 32-м членами Альянсу. Оборонна стратегія ЄС 2025 р. передбачає посилення європейської обороноздатності через безпрецедентне збільшення інвестицій у європейську оборону – 800 млрд євро впродовж наступних чотирьох років, оскільки європейці зрозуміли, що час коли безпека єврейських країн насамперед забезпечувалась військової потугою США відійшов у минуле, і ЄС тепер має покладатись насамперед на свій військовий та економічних потенціал. Саме тому на Гаазькому саміті НАТО 25 червня 2025 р. члени Альянсу погодились на збільшення оборонних витрат до 2035 р. до 5% ВВП щорічно, оскільки вони перебувають «перед обличчям глибинних безпекових загроз і викликів, насамперед довгострокової загрози євроатлантичній безпеці, яку становить Росія».

6. Війна проявила послаблену солідарність та єдність євроатлантичного світу. Так, під час своїх двох президентських термінів (2017–2021 рр., з 2025 р.) президент США Д. Трамп замість того, щоб серйозно поставитись до проблеми російського експансіонізму, розпочав низку торгових війн проти своїх союзників, керуючись ізоляціоністською та протекціоністською зовнішньополітичною доктриною «Америка передусім». У 2018 р. Д. Трамп

назвав ЄС ворогом та запровадив мита в розмірі 25% на сталь і 10% на алюміній щодо Японії, ЄС, Канади та Австралії. Повторно прийшовши до влади, Д. Трамп у лютому 2025 р. заявив, що ЄС був створений щоб надурити США та запровадив 25% мита на весь імпорт з Канади та Південної Кореї, 24% – з Японії, 20% – з ЄС, а у березні 2025 р. публічно поставив під сумнів готовність США захищати союзників по НАТО: «Якщо вони не заплатять, я не буду їх захищати». На додачу до цього у грудні 2024 р. – січні 2025 р. Д. Трамп публічно задекларував територіальні претензії до американських союзників по Альянсу – Канади та Данії, а також до Панами, заявивши, що канадці нібито бажають, щоб їх країна стала 51-м штатом США, а Гренландія та Панамський канал потрібні США для економічної безпеки. Всі ці заяви та дії Д. Трампа суттєво підірвали атмосферу довіри між трансатлантичними союзниками та засвідчили, що нова американська адміністрація, за прикладом Росії, готова стати на шлях перегляду існуючих кордонів у своїх інтересах, посилюючи імперіалістичний дискурс у сучасному світі.

7. Російська збройна агресія проти України суттєво активізувала практику спроб вирішення територіальних суперечок із сусідами військовим шляхом, яка було дещо скоротилась після закінчення «холодної війни». Усі вони вийшли на більш високий рівень збройного протистояння за контроль над спірними територіями. Адже країна-член Ради безпеки ООН, Російська Федерація, практично порушила Гельсінські угоди 1975 р., які закріпили принципи непорушності кордонів, територіальної цілісності держав, невтручання у внутрішні справи іноземних держав.

Так, а) у 2014 р. розпочався киргизько-таджицький прикордонний збройний конфлікт, який у вересні 2022 р. переріс у масштабні бойові зіткнення; б) у березні 2015 р. коаліція під керівництвом Саудівської Аравії розпочала повітряні удари, а потім і військову інтервенцію в Ємен; в) у 2015–2016, 2019, 2022 рр. Туреччина здійснювала вторгнення в Іракський Курдістан, а у 2016–2017, 2018, 2019, 2020 та 2022 рр. – пряму військову інтервенцію у Сирійський Курдістан у результаті чого із серпня 2016 р. окупувала частину Північної Сирії; г) у 2016 р. поновились масштабні військові зіткнення між Азербайджаном та Вірменією за Карабах, продовжені у вересні 2022 р. та вересні 2023 р., які завершились капітуляцією Нагірно-Карабаської Республіки та повернення її території до складу Азербайджану; д) під час прикордонного конфлікту між Індією і Пакистаном через Кашмір у лютому 2019 р. країни вперше з часу набуття статусу ядерних держав обмінялись авіаударами, а у квітні-травні 2025 р. вперше здійснили бойове застосування безпілотних літальних апаратів у конфлікті між собою; е) у травні 2020 р. – січні 2021 р. вперше з 1975 р. розгорівся прикордонний військовий конфлікт між Індією та Китаєм, який завершився фактичною втратила Індією контролю над 2 тис. км^2 територій у Ладакху; є) у грудні 2020 р. розгорівся ефіопо-суданський збройний прикордонний конфлікт за контроль над суданським прикордонним регіоном

Аль-Фашага; ж) з березня 2022 р. триває прикордонна війна між Демократичною Республікою Конго та Руандою за підтримки конголезьких повстанців із угруповання М23, яка привела до окупації території ДРК у провінціях Північне Ківу та Південне Ківу; з) у жовтні 2023 р. розпочалась найбільш кровопролитна війна за всю історію ізраїльсько-палестинського конфлікту за землю між ХАМАС та Ізраїлем; у вересні 2024 р. Армія оборони Ізраїлю розпочала бомбардування та вторгнення у прикордонні райони Лівану, у грудні 2024 р. – у прикордонні райони Сирії; 13 червня 2025 р. з раптових ударів Ізраїлю по ключових військових і ядерних об'єктах Ірану розпочалась дванадцятиденна ірано-ізраїльська війна; и) у грудні 2023 р. у Венесуелі було проведено референдум на якому 95% учасників проголосували за приєднання провінції Гаяни Ессекібо до Венесуели; і) з березня 2024 р. триває перманентний афгано-пакистанський прикордонний конфлікт; й) камбоджийсько-тайський прикордонний конфлікт навколо контролю за районом храмового комплексу Преа Віхеару липні 2025 р. вийшов на новий рівень ескалації.

8. Після початку російської агресії проти України почала руйнуватись створювана у 1980–1990-х рр. архітектура роззброєння. Окрім того, у цій ситуації цілком ймовірно, що зросте кількість країн, які захочусь на практиці отримати ядерну зброю, як чинник власного захисту.

У 2015 р. Російська Федерація оголосила про повне припинення участі у договорі Договір про звичайні збройні сили в Європі, а 7 листопада 2023 р. завершила процедуру виходу із договору. Після цього про зупинення виконання зобов'язань у межах ДЗЗСЄ у листопаді 2023 р. оголосили 22 країни НАТО та Швеція; у 2024 р. рішення про припинення дії угоди ухвалили Молдова, Польща, Білорусь, Туреччина, Греція, Угорщина; у 2025 р. – Україна. У 2019 р. припинив свою дію Договір про ліквідацію ракет середньої та малої дальності, оскільки США та РФ ухвалили рішення про вихід із нього. 25 жовтня 2023 р. Рада Федерації РФ скасувала ратифікацію Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ). У липні 2024 р. Литва вийшла із Конвенції про касетні боєприпаси. Упродовж квітня-липня 2025 р. рішення про вихід із Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін ухвалили майже усі європейські країни, які мають кордон із Росією та Білоруссю: Латвія, Литва, Естонія, Фінляндія Польща та Україна. 17 вересня 2025 р. Державна Дума РФ ухвалила рішення про денонсацію Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

9. Російсько-українська війна показала не готовність до зіткнення з воєнними реаліями нашого часу ключових безпекових структур світу – ООН та ОБСЄ. Існуюча структура ООН зовсім не відповідає сучасним безпековим загрозам. Повномасштабна агресія РФ проти України з 2022 р. лише посилила кризу Ради Безпеки ООН. Адже в умовах, коли агресором є один із постійних членів

Радбезу, цей орган не може виконувати функцію, покладену на нього засновниками та закріплену в установчих документах ООН. У результаті ООН не може зупинити та притягнути до відповідальності агресора та відновити міжнародний мир та безпеку.

Російсько-українська війна загострила кризу й в Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Функціональна криза ОБСЄ полягає в нездатності організації досягати своїх цілей щодо безпеки та співробітництва через політичні розбіжності між демократичними та авторитарними державами-членами. Яскравим прикладом безпекової неефективності ОБСЄ є припинення дії Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні після початку широкомасштабного вторгнення РФ до України. Структурна криза ОБСЄ полягає у погіршенні її фінансового стану та виникненні кризи управління після ветування чи блокування Росією низки рішень.

10. Війна в Україні стала світовим військовим полігоном на якому у бойових умовах перевіряється ефективність існуючих різних видів озброєнь і способів ведення війни та тестуються нові. Російсько-українська війна задала новий військовий технологічний тренд для сучасного світу – революцію воєнних технологій на основі безпілотних систем. Тому сьогодні всі армії світу вивчають досвід і перебіг війни в Україні та впроваджують його у себе.

11. Україна однозначно здобула свою історичну та геополітичну суб'єктність в очах світу, причому у якості основної дієвої особи у війні «між цивілізацією та варварством» (Д. Туск, 2025; А. Дуда, 2022) чи між «свободою і тоталітаризмом» (М. Помпео, 2022), чи у якості захисника свободи і безпеки всієї Європи (К. Матернова, 2025; А. Кубілюс, 2025), чи свободи і демократії усього світу (Б. Воллес, 2023; Г. Шаппс, 2024; Г. Науседа, 2022), чи чинника, який визначить майбутнє Європи (Ж. Боррель, 2022; С. Сежурне, 2024), виконавши «всю місію НАТО з поглинання і відбиття нападу Росії» (Т. Снайдер, 2023).

Україна та її Збройні сили вперше в нашій історії почали трактуватись європейськими країнами як важливий чинник безпеки Європи та стримування російського експансіонізмі на європейському напрямку. Можемо стверджувати, що станом на 2025р. у ЄС вже викристалізувалось чітке розуміння того, що Україна має стати невід'ємною частиною та основою для оновленої архітектури європейської безпеки.

Саме тому у розділі 5 «Білої книги з питань європейської оборони – Готовність 2030» було наголошено, що держави-члени ЄС повинні посилити оборонний потенціал України за допомогою «стратегії дикобраза», щоб вона могла стримати будь-які можливі подальші напади та забезпечити тривалий мир», а на Гаазькому саміті НАТО 2025 р. було вперше констатовано, що безпека України сприяє безпеці Альянсу, тому «у процесі розрахунку оборонних видатків держав-членів Альянсу враховуватимуться прямі внески на оборону України і її оборонну промисловість».

Також необхідно підкреслити, що російсько-українська війна та героїчний опір України фактично надали нового поштовху для розвитку Європейського Союзу, підштовхнувши його до третьої стадії власної розбудови, оборонної (Ж. Боррель, 2024; Ш. Мішель, 2023).

Список використаних джерел та літератури

1. Черняев М. РСМД: Россия и Китай: двусторонние отношения в условиях формирования многополярности. URL: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-kitay-dvustoronnie-otnosheniya-v-usloviyakh-formirovaniya-mnogopolyarnosti/#1
2. Snyder T. Ukraine Holds the Future. The War Between Democracy and Nihilism. *Foreign Affairs*. September/October 2022. Vol. 101. № 5.
3. Galeotti M. Putin's Wars: From Chechnya to Ukraine. Oxford: Osprey Publishing, 2022. 384 p.
4. Kofman M. Is a security dilemma likely to emerge in Europe? *Baltic Rim Economies*. February 2019. Issue No. 1. P. 14; Kofman M., Edmonds J. Russia's Shock and Awe: Moscow's Use of Overwhelming Force Against Ukraine. *Foreign Affairs*. February 21, 2022.
5. Hill F. The Kremlin's Strange Victory: How Putin Exploits American Dysfunction and Fuels American Decline. *Foreign Affairs*. Nov/Dec 2021; Hill F, Stent A. The Kremlin's Grand Delusions: What the War in Ukraine Has Revealed About Putin's Regime. *Foreign Affairs*. February 15, 2023.
6. Freedman L. Ukraine and the Art of Crisis Management. *Survival*. 2014. Vol. 56. No. 3. P. 7–42; Freedman L. The Russo-Ukrainian War and the Durability of Deterrence. *Survival*. 2024. Vol. 65. No. 6. P. 7–36.
7. Chesnut M. US/NATO-Russian Strategic Stability and the War in Ukraine / CNA Corporation. June 2023. 50 p.
8. Democracy Index 2024. URL: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/
9. Iran et Chine signent un mystérieux "pacte de coopération stratégique de 25 ans ». 27.03.2021. URL: https://www.leparisien.fr/international/iran-et-chine-signent-un-mysterieux-pacte-de-cooperation-strategique-de-25-ans-27-03-2021-2LPVTH3VNVCSNNFXOJSHAAIGKA.php
10. Путин внес в Госдуму законопроект о ратификации договора о партнерстве с КНДР. 14.10.2024. URL: https://www.vedomosti.ru/politics/news/2024/10/14/1068672-putin-vnes-gosdumu
11. Договор о всеобъемлющем стратегическом партнёрстве между Российской Федерацией и Исламской Республикой Иран. 17.01.2025. URL: http://www.kremlin.ru/supplement/6258
12. Что известно об отношениях России и Китая. 08.05.2025. URL: https://tass.ru/info/23565479
13. Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики об углублении отношений всеобъемлющего партнёрства и стратегического взаимодействия, вступающих в новую эпоху. 21.03.2023. URL: http://www.kremlin.ru/supplement/5920
14. Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о дальнейшем углублении отношений всеобъемлющего партнерства и стратегического взаимодействия в новую эпоху в ознаменование 80-летия Победы Советского Союза в Великой Отечественной войне, Победы китайского народа в Войне сопротивления японской агрессии и образования Организации Объединенных Наций. 08.05.2025. URL: http://www.kremlin.ru/supplement/6309
15. Russia becomes first country to recognise Taliban government of Afghanistan. 04.07.2025. URL: https://www.reuters.com/world/asia-pacific/russia-becomes-first-country-recognise-taliban-government-afghanistan-2025-07-03/
16. Путин: талибы – союзники России в борьбе с терроризмом. 04.07.2024. URL: https://www.svoboda.org/a/putin-taliby---soyuzniki-rossii-v-borjbe-s-terrorizmom/33022046.html

17. «Рамштайн» у цифрах: 25 зустрічей і понад 145 млрд доларів допомоги Україні. 21.01.2025. URL: https://mod.gov.ua/news/ramshtajn-u-czifrah-25-zustrichej-i-ponad-145-mlrd-dolariv-dopomogi-ukrayini
18. «Коаліції рішучих»: Париж розкрив перелік учасників засідання. 04.09.2025. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2025/09/4/7529298/
19. Зустріч «Коаліції охочих» у Парижі: ключові результати. 05.09.2025. URL: https://texty.org.ua/fragments/115827/zustrich-koaliciyi-ohochyh-u-paryzhi-klyuchovi-rezultaty/
20. Коаліція охочих «готова» та є одним з найважливішим проектом безпеки для Європи чи не з часів появи НАТО – голова МЗС Франції. 29.09.2025. URL: https://unn.ua/news/koalitsiia-okhochykh-hotova-ta-ye-odnym-z-naivazhlyvishym-proektom-bezpeky-dlia-yevropy-chy-ne-z-chasiv-poiavy-nato-holova-mzs-frantsii
21. Сі Цзіньпін на саміті ШОС: «Ми повинні виступати за багатополярний світ». 01.09.2025. URL: https://unn.ua/news/si-tszinpin-na-samiti-shos-my-povynni-vystupaty-za-bahatopoliarnyi-svit
22. China's 'Peace Plan' for Ukraine Isn't About Peace. 04.04.2023. URL: https://foreignpolicy.com/2023/04/04/china-xi-ukraine-russia-peace-plan-diplomacy-global-south/
23. Brazil and China present joint proposal for peace negotiations with the participation of Russia and Ukraine. 2305.2024. URL: https://www.gov.br/planalto/en/latest-news/2024/05/brazil-and-china-present-joint-proposal-for-peace-negotiations-with-the-participation-of-russia-and-ukraine
24. «Мирний план» Африки: Києву пропонують переговори з Москвою без виведення військ РФ з України. 23.05.2023. URL: https://suspilne.media/484741-mirnij-plan-afriki-kievu-proponuut-peregovori-z-moskvou-bez-vivedenna-vijsk-rf-z-ukraini/
25. ПАР підтримала «мирний план» для України, запропонований Китаєм та Бразилією. 03.09.2024. URL: https://suspilne.media/827509-par-pidtrimala-mirnij-plan-dla-ukraini-zaproponovanij-kitaem-ta-brazilieu/
26. Fukuyama F. The End Of History? *The National Interest*. 1989. No. 16. P. 3–18; Fukuyama F. The End of History and the Last Man. New York: Free Press, 1992. 418 p.
27. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 року. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-ukr.pdf
28. Nato 2022. Strategic Concept. URL: https://www.nato.int/strategic-concept/index.html; file:///d:/Downloads/290622-strategic-concept.pdf
29. Польша, Литва и Латвия одобрили строительство стены на границе с Беларусью. 27.07.2024. URL: https://poland-consult.com/novosti/stena-na-granitse-s-belarusyu.html poland-consult.com
30. Koniec prac nad budową zapory na granicy z Białorusią. 30.06.2022. URL: https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-koniec-prac-nad-budowa-zapory-na-granicy-z-bialorusia,nId,6126721#crp_state=1
31. Lithuania-Belarus border now 100-percent surveilled – ministry. 24.03.2023. URL: https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1946371/lithuania-belarus-border-now-100-percent-surveilled-ministry
32. Латвия построила 130 километров забора на границе с Россией. 14.06.2024. URL: https://svtv.org/news/2024-06-14/latviia-130-zabora/
33. The Baltic states develop a mutual defence line: agreements signed on countermobility and HIMARS capabilities. 19.01.2024. URL: https://kam.lt/en/the-baltic-states-develop-a-mutual-defence-line-agreements-signed-on-countermobility-and-himars-capabilities/
34. Media: Latvia starts digging anti-tank ditch near bord. 03.05.2024. URL: https://kyivindependent.com/media-latvia-starts-digging-anti-tank-ditch-near-border-with-russia/

35. Kasčiūnas: dalis sienos su Kaliningrado sritimi bus fortifikuojama. 07.08.2024. URL: https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2335094/kasciunas-dalis-sienos-su-kaliningrado-sritimi-bus-fortifikuojama
36. Baltic Defense Line anti-tank ditch construction underway in Estonia. 20.06.2025. URL: https://news.err.ee/1609726515/baltic-defense-line-anti-tank-ditch-construction-underway-in-estonia
37. Lithuania aims to deter Russia by upgrading 'critical' road and anti-border defenses. 18.04.2025. URL: https://www.politico.eu/article/lithuania-aims-to-deter-russia-by-upgrading-critical-road-and-anti-border-defenses/
38. Poland rolls out plans for fortifications along its border with Russia and Belarus. 27.05.2024. URL: https://apnews.com/article/poland-defense-fortifications-border-russia-belarus-a35af84bcdd062cae67e874c020cda6d
39. Польща проводить «найбільше укріплення кордону» в Європі з 1945 року. 30.11.2024. URL: https://www.holosameryky.com/a/7882584.html
40. Finland starts fence on Russian border amid migration, security concerns. 14.04.2023. URL: https://www.reuters.com/world/europe/finland-starts-fence-russian-border-amid-migration-security-concerns-2023-04-14/
41. Прем'єр-міністр Фінляндії: «захист кордону з Росією – екзистенційне питання». 22.12.2024. URL: https://suspilne.media/908577-premer-ministr-finlandii-pitanna-zahistu-kordonu-z-rosieu-ekzistencijne-pitanna/
42. JOINT WHITE PAPER for European Defence Readiness 2030. Brussels, 19.03.2025. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/30b50d2c-49aa-4250-9ca6-27a0347cf009_en?filename=White%20Paper.pdf
43. Edwards C., Seidenstein T. The Scale of Russian Sabotage Operations Against Europe's Critical Infrastructure / International Institute for Strategic Studies. 19.08.2025. URL: https://www.iiss.org/research-paper/2025/08/the-scale-of-russian--sabotage-operations--against-europes-critical--infrastructure/
44. Урсула фон дер Ляєн попередила, що Росія готується до конфронтації з Європою. 18.03.2025. URL: https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/rosiya-gotuyetsya-do-protistoyannya-z-yevropoyu-zayavila-ursula-fon-der-lyayen-50498920.html
45. SIPRI Military Expenditure Database. URL: https://milex.sipri.org/sipri
46. Global defence spending soars to new high. 12.02.2025. URL: https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2025/02/global-defence-spending-soars-to-new-high/
47. Більше грошей на Україну, нові оборонні угоди, готовий до діалогу Трамп. П'ять підсумків саміту НАТО в Гаазі для України. 26.06.2025. URL: https://suspilne.media/1051699-bilse-grosej-na-ukrainu-novi-oboronni-ugodi-gotovij-do-dialogu-tramp-pat-pidsumkiv-samitu-nato-v-gaazi-dla-ukraini/
48. Декларація Гаазького саміту, видана главами держав і урядів, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Гаазі, 25 червня 2025 року. URL: https://www.nato.int/cps/ge/natohq/official_texts_236705.htm?selectedLocale=uk
49. Японія оголосила про нарощування своєї військової потужності. 17.12.2022. URL: https://lb.ua/world/2022/12/17/539474_yaponiya_ogolosila_pro_naroshchuvannya.html
50. Європа вже виробляє в шість разів більше боєприпасів, ніж два роки тому – Рютте. 27.08.2025. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4030149-evropa-vze-viroblae-v-sist-raziv-bilse-boepripasiv-niz-dva-roki-tomu-rutte.html
51. "I think the European Union is a foe", Trump says ahead of Putin meeting in Helsinki. 15.07.2018. URL: https://www.cbsnews.com/news/donald-trump-interview-cbs-news-european-union-is-a-foe-ahead-of-putin-meeting-in-helsinki-jeff-glor/
52. Merkel Tells Beer Tent Rally Europe Must Plot Its Own Course. 28.05.2017. URL: https://www.bloomberg.com/politics/articles/2017-05-28/merkel-tells-beer-tent-rally-that-europe-must-plot-own-course?utm_source=chatgpt.com

53. Gilchrist K. JD Vance criticizes European democracy, says greatest threat is “from within”. 14.02.2025. URL: https://www.cnbc.com/2025/02/14/jd-vance-munich-security-speech-criticizes-european-democracy-.html
54. Trump: If NATO members don’t pay, US won’t defend them. 07.03.2025. URL: https://www.reuters.com/world/trump-if-nato-members-dont-pay-us-wont-defend-them-2025-03-07/
55. Trump says the EU was formed to “screw” the United States. 26.02.2025. URL: https://www.france24.com/en/europe/20250226-trump-says-eu-formed-to-screw-united-states-tariffs?utm_source=chatgpt.com
56. “Subjugation and surrender”: Military veterans slam Modi government’s continuing silence on Galwan. 16.06.2023. URL: https://www.telegraphindia.com/india/subjugation-and-surrender-military-veterans-slam-modi-governments-continuing-silence-on-galwan/cid/1945450
57. Трамп хоче отримати контроль над Гренландією і Панамським каналом. 23.12.2024. URL: https://suspilne.media/908821-tramp-hoce-otrimati-kontrol-nad-grenlandieu-i-panamskim-kanalom/
58. Donald J. Trump Oh Canada! 08.01.2025. URL:https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1876827398500429872; Donald J. Trump United States. 08.01.2025. URL: https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1876799234319507643
59. Donald J. Trump. 02.02.2025. URL: https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1886052836661932298
60. How Trump’s ‘51st State’ Canada Talk Came to Be Seen as Deadly Serious. 07.03.2025. URL: https://www.nytimes.com/2025/03/07/world/canada/trump-trudeau-canada-51st-state.html
61. Read the Full Transcript of Donald Trump’s “100 Days” Interview With TIME. 25.04.2025. URL: https://time.com/7280114/donald-trump-2025-interview-transcript/
62. Росія остаточно вийшла з Договору про звичайні збройні сили в Європі – заява МЗС РФ. 07.11.2023. URL: https://suspilne.media/611445-rosia-ostatocno-vijsla-z-dogovoru-pro-zvicajni-zbrojni-sili-v-evropi-zaava-mzs-rf/
63. Україна ініціювала зупинення участі в Договорі про звичайні збройні сили в Європі. 28.07.2025. URL: https://militarnyi.com/uk/news/ukrayina-initsiyuvala-zupynennya-uchasti-v-dogovori-pro-zvychajni-zbrojni-syly-v-yevropi/
64. РФ вийшла з договору про заборону ядерних випробувань. У ЄС відреагували. 02.11.2023. URL: https://suspilne.media/608591-rf-vijsla-z-dogovoru-pro-zaboronu-adernih-viprobuvan-u-es-vidreaguvali/
65. ГД денонсировала Европейскую конвенцию по предупреждению пыток. 17.09.2025. URL: http://duma.gov.ru/news/62059/
66. “Die OSZE ist gespalten, und die Spaltung ist tief“. 09.12.2016. URL: https://www.abendblatt.de/nachrichten/article208930109/Die-OSZE-ist-gespalten-und-die-Spaltung-ist-tief.html
67. В ОБСЄ не можуть схвалити бюджет через російське вето: шукають, як його подолати. 11.05.2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/05/11/7161492/
68. ОБСЄ: вижити не можна померти. 05.12.2023. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3795902-obse-viziti-ne-mozna-pomerti.html
69. Залужний В. Нова природа війни змінила сутність основ глобальної безпеки: український досвід і майбутній світовий порядок. 25.04.2025. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2025/04/25/7509135/
70. Армія США почала створювати взводи БПЛА за досвідом ЗСУ: як їм «воюються» та які у них проблеми. 20.09.2024. URL: https://defence-ua.com/people_and_company/armija_ssha_pochala_stvorjuvati_vzvodi_bpla_za_dosvidom_zsu_jak_jim_vojujutsja_ta_jaki_u_nih_problemi-16660.html; Понад $5 млрд на зенітні дрони: у США серйозно готуються відбивати атаки дронів. 30.09.2025. URL: https://defence-

ua.com/army_and_war/ponad_5_mlrd_na_zenitni_droni_u_ssha_serjozno_gotujutsja_vidbivati_ataki_droniv-20389.html
71. У Франції спочатку не хотіли НРК, але поглянувши на ЗСУ тепер вбачають в них своє майбутнє. 06.08.2025. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/u_frantsiji_spochatku_ne_hotili_nrk_ale_pogljanuvshi_na_zsu_teper_vbachajut_v_nih_svoje_majbutnje-19786.html
72. 80% армії – дрони: Велика Британія радикально змінює військову доктрину за досвідом України. 28.05.2025. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/80_armiji_droni_velika_britanija_radikalno_zminjuje_vijskovu_doktrinu_za_dosvidom_ukrajini-18947.html
73. Прокопенко Д. Третя світова на порозі, ми вже всередині. 14.07.2025. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2025/07/14/7521623/
74. Матернова К. Дорога Україно, Європа підтримувала і буде підтримувати тебе. 17.02.2025. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/myunhen-2025-posol-yes-v-ukrajini-zvernulasya-do-ukrajinciv-50490733.html
75. Доля України нерозривно пов'язана з долею Європи, там вирішується наше майбутнє – Боррель. 05.10.2022. URL: https://news.liga.net/ua/politics/news/sudba-ukrainy-nerazryvno-svyazana-s-sudboy-evropy-tam-reshaetsya-nashe-buduschee-borrel
76. Промова президента Польщі Анджея Дуди у Верховній Раді України. 22.05.2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3489492-promova-prezidenta-polsi-andzea-dudi-u-verhovnij-radi-ukraini.html
77. «Ця війна, можливо, за весь світ»: Туск пояснив, чому Україна має перемогти. 10.07.2025. URL: https://www.unian.ua/world/tusk-prem-yer-ministr-polshchi-poyasniv-chomu-ukrajini-maye-peremogti-13063215.html
78. Помпео назвав Україну бастіоном між свободою і тоталітаризмом у Східній Європі. 31.01.2025. URL: https://www.unian.ua/politics/10854566-pompeo-nazvav-ukrajinu-bastionom-mizh-svobodoyu-i-totalitarizmom-u-shidniy-yevropi.html
79. Еш Т. Це буде кошмар для Європи. 18.02.2025. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/tramp-prodaye-ukrajinu-putinu-timoti-esh-pro-rol-yevropi-u-dopomozi-ukrajini-50490771.html
80. Якщо Україна впаде, я б не робив великих ставок на Євросоюз, – глава МЗС Франції Сежурне. 06.03.2024. URL: https://censor.net/ua/n3477044
81. Снайдер Т. Настав вирішальний момент. Що я побачив в Україні та який шанс з'явився у США. 12.09.2023. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/koli-zakinchitsya-viyna-timoti-snayder-pro-te-shcho-vin-pobachiv-v-ukrajini-ostanni-novini-50352722.html
82. Україна має стати основою для оновленої архітектури європейської безпеки – Кубілюс. 22.05.2025. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3995598-ukraina-mae-stati-osnovou-dla-onovlenoi-arhitekturi-evropejskoi-bezpeki-kubilus.html
83. Третій етап побудови ЄС та його оборони розпочався із війною РФ проти України, – Боррель. 10.04.2024. URL: https://censor.net/ua/n3483530
84. Поставки зброї для України стали поворотним пунктом в історії ЄС. Це початок європейської оборони, – голова Євроради Мішель. 30.06.2023. URL: https://censor.net/ua/news/3428138/postavky_zbroyi_dlya_ukrayiny_staly_povorotnym_punktom_v_istoriyi_yes_tse_pochatok_yevropeyiskoyi_oborony
85. «Ера миру закінчилася. Ми перейшли до передвоєнного світу». Історична промова міністра оборони Британії. 16.01.2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/01/16/7177558/
86. Народ України бореться не просто, щоб відбити незаконне вторгнення, а й за кожного громадянина Європи і світу, - Воллес. 09.07.2023. URL:https://censor.net/ua/n3429849
87. Керівниця USAID: у цій війні на кону цінності, що визначають людську цивілізацію. 07.10.2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3587750-kerivnica-usaid-u-cij-vijni-na-konu-cinnosti-so-viznacaut-ludsku-civilizaciu.html

88. «Ми повинні докласти всіх зусиль, щоб Україна перемогла у цій війні» – президент Литви. 12.08.2022. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/prezydent-lytvy-gitanas-nauseda-intervyu-viyna-ukrayina-rf/31983710.html
89. Російське МЗС керується секретним документом, який закликає до дій, спрямованих на ослаблення США, – WP. 17.04.2024. URL: https://censor.net/ua/n3484949
90. Снайдер Т. 15 дуже важливих причин. Чому світові потрібна перемога України. 26.01.2023. URL: https://nv.ua/ukr/opinion/putin-golovna-zagroza-timoti-snayder-pro-te-chomu-svitovi-potribna-peremoga-ukrajini-ostanni-novini-50299922.html
91. Історик Тімоті Снайдер: чому перемога України важлива для світу. 2025. URL: https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/10-argumentiv-vid-istoryka-timoti-snaydera-chomu-peremoga-ukrayiny-vazhlyva-dlya-svitu
92. «Перемога України могла б буквально врятувати Росію». Епплбаум – про смертельну імперську ідею,контрнаступ ЗСУ та закінчення війни. 17.05.2023. URL: https://ukrainian.voanews.com/a/applebaum-interview-druge-ige-velyke-/7094462.html
93. Thiessen M. A. This is the “America First” case for supporting Ukraine. 30.05.2025. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/30/ukraine-counteroffensive-support-america/

References

1. Chernyayev, M. RSMD: Rossiya i Kitay: dvustoronniye otnosheniya v usloviyakh formirovaniya mnogopolyarnosti. [Online]. Available from: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-kitay-dvustoronnie-otnosheniya-v-usloviyakh-formirovaniya-mnogopolyarnosti/#1 [In Russian].
2. Snyder, T. (2022). Ukraine Holds the Future. The War Between Democracy and Nihilism. *Foreign Affairs*, September/October, vol. 101, no. 5. [In English].
3. Galeotti, M. (2022). *Putin’s Wars: From Chechnya to Ukraine*. Oxford: Osprey Publishing. [In English].
4. Kofman, M. (2019). Is a security dilemma likely to emerge in Europe? *Baltic Rim Economies*, February, Issue No.1, p.14. [In English]; Kofman, M., Edmonds, J. (2022) Russia’s Shock and Awe: Moscow’s Use of Overwhelming Force Against Ukraine. *Foreign Affairs*, February 21. [In English].
5. Hill, F. (2021). The Kremlin’s Strange Victory: How Putin Exploits American Dysfunction and Fuels American Decline. *Foreign Affairs*. Nov/Dec. [In English]; Hill, F, Stent, A. (2023) The Kremlin’s Grand Delusions: What the War in Ukraine Has Revealed About Putin’s Regime. *Foreign Affairs*, February 15.[In English].
6. Freedman, L. (2014). Ukraine and the Art of Crisis Management. *Survival*, Vol. 56, No. 3,p. 7–42. [In English]; Freedman, L. (2024). The Russo-Ukrainian War and the Durability of Deterrence. *Survival*, Vol. 65,. No. 6, p. 7–36. [In English].
7. Chesnut, M. (2023). US/NATO-Russian Strategic Stability and the War in Ukraine / *CNA Corporation*. June, 50 p. [In English].
8. Democracy Index 2024. [Online]. Available from: https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/ [In English].
9. Iran et Chine signent un mystérieux “pacte de coopération stratégique de 25 ans”. 27.03.2021. [Online]. Available from: URL: https://www.leparisien.fr/international/iran-et-chine-signent-un-mysterieux-pacte-de-cooperation-strategique-de-25-ans-27-03-2021-2LPVTH3VNVCSNNFXOJSHAAIGKA.php [In English].
10. Putin vnes v Gosdumu zakonoproyekt o ratifikatsii dogovora o partnerstve s KNDR. 14.10.2024. [Online]. Available from: https://www.vedomosti.ru/politics/news/2024/10/14/1068672-putin-vnes-gosdumu [In Russian].

11. Dogovor o vseob"yemlyushchem strategicheskom partnorstve mezhdu Rossiyskoy Federatsiyey i Islamskoy Respublikoy Iran. 17.01.2025. [Online]. Available from: http://www.kremlin.ru/supplement/6258 [In Russian].
12. Chto izvestno ob otnosheniyakh Rossii i Kitaya. 08.05.2025. [Online]. Available from: https://tass.ru/info/23565479 [In Russian].
13. Sovmestnoye zayavleniye Rossiyskoy Federatsii i Kitayskoy Narodnoy Respubliki ob uglublenii otnosheniy vseob"yemlyushchego partnorstva i strategicheskogo vzaimodeystviya, vstupayushchikh v novuyu epokhu. 21.03.2023. [Online]. Available from: http://www.kremlin.ru/supplement/5920 [In Russian].
14. Sovmestnoye zayavleniye Rossiyskoy Federatsii i Kitayskoy Narodnoy Respubliki o dal'neyshem uglublenii otnosheniy vseob"yemlyushchego partnerstva i strategicheskogo vzaimodeystviya v novuyu epokhu v oznamenovaniye 80-letiya Pobedy Sovetskogo Soyuza v Velikoy Otechestvennoy voyne, Pobedy kitayskogo naroda v Voyne soprotivleniya yaponskoy agressii i obrazovaniya Organizatsii Ob"yedinennykh Natsiy. 08.05.2025. [Online]. Available from: http://www.kremlin.ru/supplement/6309 [In Russian].
15. Russia becomes first country to recognise Taliban government of Afghanistan. 04.07.2025. [Online]. Available from: https://www.reuters.com/world/asia-pacific/russia-becomes-first-country-recognise-taliban-government-afghanistan-2025-07-03/ [In English].
16. Putin: taliby – soyuzniki Rossii v bor'be s terrorizmom. 04.07.2024. [Online]. Available from: https://www.svoboda.org/a/putin-taliby---soyuzniki-rossii-v-borjbe-s-terrorizmom/33022046.html[In Russian].
17. “Ramshtayn” u tsyfrakh: 25 zustrichey i ponad 145 mlrd dolariv dopomohy Ukrayini. 21.01.2025. [Online]. Available from: https://mod.gov.ua/news/ramshtajn-u-czifrah-25-zustrichej-i-ponad-145-mlrd-dolariv-dopomogi-ukrayini [In Ukrainian].
18. “Koalitsiyi rishuchykh”: Paryzh rozkryv perelik uchasnykiv zasidannya. 04.09.2025. [Online]. Available from: https://www.pravda.com.ua/news/2025/09/4/7529298/ [In Ukrainian].
19. Zustrich “Koalitsiyi okhochykh” u Paryzhi: klyuchovi rezul′taty. 05.09.2025. [Online]. Available from: https://texty.org.ua/fragments/115827/zustrich-koaliciyi-ohochyh-u-paryzhi-klyuchovi-rezultaty/ [In Ukrainian].
20. Koalitsiya okhochykh “hotova” ta ye odnym z nayvazhlyvishym proektom bezpeky dlya Yevropy chy ne z chasiv poyavy NATO – holova MZS Frantsiyi. 29.09.2025. [Online]. Available from: https://unn.ua/news/koalitsiia-okhochykh-hotova-ta-ye-odnym-z-naivazhlyvishym-proektom-bezpeky-dlia-yevropy-chy-ne-z-chasiv-poiavy-nato-holova-mzs-frantsii [In Ukrainian].
21. Si Tszin′pin na samiti SHOS: “My povynni vystupaty za bahatopolyarnyy svit”. 01.09.2025. [Online]. Available from: https://unn.ua/news/si-tszinpin-na-samiti-shos-my-povynni-vystupaty-za-bahatopoliarnyi-svit [In Ukrainian].
22. China’s “Peace Plan” for Ukraine Isn’t About Peace. 04.04.2023. [Online]. Available from: https://foreignpolicy.com/2023/04/04/china-xi-ukraine-russia-peace-plan-diplomacy-global-south/[In English].
23. Brazil and China present joint proposal for peace negotiations with the participation of Russia and Ukraine. 2305.2024. [Online]. Available from: https://www.gov.br/planalto/en/latest-news/2024/05/brazil-and-china-present-joint-proposal-for-peace-negotiations-with-the-participation-of-russia-and-ukraine [In English].
24. “Myrnyy plan” Afryky: Kyyevu proponuyut′ perehovory z Moskvoyu bez vyvedennya viys′k RF z Ukrayiny. 23.05.2023. [Online]. Available from: https://suspilne.media/484741-mirnij-plan-afriki-kievu-proponuut-peregovori-z-moskvou-bez-vivedenna-vijsk-rf-z-ukraini/ [In Ukrainian].
25. PAR pidtrymala “myrnyy plan” dlya Ukrayiny, zaproponovanyy Kytayem ta Brazyliyeyu. 03.09.2024. [Online]. Available from: https://suspilne.media/827509-par-pidtrimala-mirnij-plan-dla-ukraini-zaproponovanij-kitaem-ta-brazilieu/ [In Ukrainian].
26. Fukuyama, F. (1989) The End Of History? *The National Interest*, No. 16, p. 3–18. [In English]; Fukuyama, F. (1992) *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.[In English].

27. Stratehichna kontseptsiya oborony ta bezpeky chleniv Orhanizatsiyi Pivnichnoatlantychnoho dohovoru pryynyata hlavamy derzhav ta uryadiv u Lisaboni 19 lystopada 2010 roku. [Online]. Available from: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-ukr.pdf [In Ukrainian].
28. Nato 2022. Strategic Concept. [Online]. Available from: https://www.nato.int/strategic-concept/index.html; file:///d:/Downloads/290622-strategic-concept.pdf [In English].
29. Pol'sha, Litva i Latviya odobrili stroitel'stvo steny na granitse s Belarus'yu. 27.07.2024. [Online]. Available from: https://poland-consult.com/novosti/stena-na-granitse-s-belarusyu.html poland-consult.com [In Russian].
30. Koniec prac nad budową zapory na granicy z Białorusią. 30.06.2022. [Online]. Available from: https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-koniec-prac-nad-budowa-zapory-na-granicy-z-bialorusia,nId,6126721#crp_state=1 [In Polish].
31. Lithuania-Belarus border now 100-percent surveilled – ministry. 24.03.2023. [Online]. Available from: https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1946371/lithuania-belarus-border-now-100-percent-surveilled-ministry [In English].
32. Latviya postroila 130 kilometrov zabora na granitse s Rossiyey. 14.06.2024. [Online]. Available from:https://svtv.org/news/2024-06-14/latviia-130-zabora/ [In Russian].
33. The Baltic states develop a mutual defence line: agreements signed on countermobility and HIMARS capabilities. 19.01.2024. [Online]. Available from: https://kam.lt/en/the-baltic-states-develop-a-mutual-defence-line-agreements-signed-on-countermobility-and-himars-capabilities/ [In English].
34. Media: Latvia starts digging anti-tank ditch near bord. 03.05.2024. [Online]. Available from: https://kyivindependent.com/media-latvia-starts-digging-anti-tank-ditch-near-border-with-russia/ [In English].
35. Kasčiūnas: dalis sienos su Kaliningrado sritimi bus fortifikuojama. 07.08.2024. [Online]. Available from: https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2335094/kasciunas-dalis-sienos-su-kaliningrado-sritimi-bus-fortifikuojama [In Lithuanian].
36. Baltic Defense Line anti-tank ditch construction underway in Estonia. 20.06.2025. [Online]. Available from: https://news.err.ee/1609726515/baltic-defense-line-anti-tank-ditch-construction-underway-in-estonia [In English].
37. Lithuania aims to deter Russia by upgrading “critical” road and anti-border defenses. 18.04.2025. [Online]. Available from: https://www.politico.eu/article/lithuania-aims-to-deter-russia-by-upgrading-critical-road-and-anti-border-defenses/ [In English].
38. Poland rolls out plans for fortifications along its border with Russia and Belarus. 27.05.2024. [Online]. Available from: https://apnews.com/article/poland-defense-fortifications-border-russia-belarus-a35af84bcdd062cae67e874c020cda6d [In English].
39. Pol′shcha provodyt′ “naybil′she ukriplennya kordonu” v Yevropi z 1945 roku. 30.11.2024. [Online]. Available from:https://www.holosameryky.com/a/7882584.html [In Ukrainian].
40. Finland starts fence on Russian border amid migration, security concerns. 14.04.2023. [Online]. Available from: https://www.reuters.com/world/europe/finland-starts-fence-russian-border-amid-migration-security-concerns-2023-04-14/ [In English].
41. Prem'yer-ministr Finlyandiyi: “zakhyst kordonu z Rosiyeyu – ekzystentsiyne pytannya”. 22.12.2024. [Online]. Available from:https://suspilne.media/908577-premer-ministr-finlandii-pitanna-zahistu-kordonu-z-rosieu-ekzistencijne-pitanna/ [In Ukrainian].
42. JOINT WHITE PAPER for European Defence Readiness 2030. Brussels, 19.03.2025. [Online]. Available from: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/30b50d2c-49aa-4250-9ca6-27a0347cf009_en?filename=White%20Paper.pdf [In English].
43. Edwards, C., Seidenstein, T. The Scale of Russian Sabotage Operations Against Europe’s Critical Infrastructure / *International Institute for Strategic Studies*. 19.08.2025. [Online]. Available from:

https://www.iiss.org/research-paper/2025/08/the-scale-of-russian--sabotage-operations--against-europes-critical--infrastructure/ [In English].
44. Ursula fon der Lyayen poperedyla, shcho Rosiya hotuyet′sya do konfrontatsiyi z Yevropoyu. 18.03.2025. [Online]. Available from: https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/rosiya-gotuyetsya-do-protistoyannya-z-yevropoyu-zayavila-ursula-fon-der-lyayen-50498920.html [In Ukrainian].
45. SIPRI Military Expenditure Database. [Online]. Available from: https://milex.sipri.org/sipri [In English].
46. Global defence spending soars to new high. 12.02.2025. [Online]. Available from: https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2025/02/global-defence-spending-soars-to-new-high/ [In English].
47. Bil′she hroshey na Ukrayinu, novi oboronni uhody, hotovyy do dialohu Tramp. P'yat′ pidsumkiv samitu NATO v Haazi dlya Ukrayiny. 26.06.2025. [Online]. Available from: https://suspilne.media/1051699-bilse-grosej-na-ukrainu-novi-oboronni-ugodi-gotovij-do-dialogu-tramp-pat-pidsumkiv-samitu-nato-v-gaazi-dla-ukraini/ [In Ukrainian].
48. Deklaratsiya Haaz′koho samitu, vydana hlavamy derzhav i uryadiv, yaki vzyaly uchast′ u zasidanni Pivnichnoatlantychnoyi rady u Haazi, 25 chervnya 2025 roku. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/ge/natohq/official_texts_236705.htm?selectedLocale=uk [In Ukrainian].
49. Yaponiya oholosyla pro naroshchuvannya svoyeyi viys′kovoyi potuzhnosti. 17.12.2022. [Online]. Available from: https://lb.ua/world/2022/12/17/539474_yaponiya_ogolosila_pro_naroshchuvannya.html [In Ukrainian].
50. Yevropa vzhe vyroblyaye v shist′ raziv bil′she boyeprypasiv, nizh dva roky tomu – Ryutte. 27.08.2025. [Online]. Available from:https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4030149-evropa-vze-viroblae-v-sist-raziv-bilse-boepripasiv-niz-dva-roki-tomu-rutte.html [In Ukrainian].
51. "I think the European Union is a foe", Trump says ahead of Putin meeting in Helsinki. 15.07.2018. [Online]. Available from: https://www.cbsnews.com/news/donald-trump-interview-cbs-news-european-union-is-a-foe-ahead-of-putin-meeting-in-helsinki-jeff-glor/ [In English].
52. Merkel Tells Beer Tent Rally Europe Must Plot Its Own Course. 28.05.2017. [Online]. Available from: https://www.bloomberg.com/politics/articles/2017-05-28/merkel-tells-beer-tent-rally-that-europe-must-plot-own-course?utm_source=chatgpt.com [In English].
53. Gilchrist, K. JD Vance criticizes European democracy, says greatest threat is "from within". 14.02.2025. [Online]. Available from: https://www.cnbc.com/2025/02/14/jd-vance-munich-security-speech-criticizes-european-democracy-.html [In English].
54. Trump: If NATO members don't pay, US won't defend them. 07.03.2025. [Online]. Available from: https://www.reuters.com/world/trump-if-nato-members-dont-pay-us-wont-defend-them-2025-03-07/ [In English].
55. Trump says the EU was formed to "screw" the United States. 26.02.2025. [Online]. Available from: https://www.france24.com/en/europe/20250226-trump-says-eu-formed-to-screw-united-states-tariffs?utm_source=chatgpt.com [In English].
56. "Subjugation and surrender": Military veterans slam Modi government's continuing silence on Galwan. 16.06.2023. [Online]. Available from: https://www.telegraphindia.com/india/subjugation-and-surrender-military-veterans-slam-modi-governments-continuing-silence-on-galwan/cid/1945450 [In English].
57. Tramp khoche otrymaty kontrol′ nad Hrenlandiyeyu i Panams′kym kanalom. 23.12.2024. [Online]. Available from: https://suspilne.media/908821-tramp-hoce-otrimati-kontrol-nad-grenlandieu-i-panamskim-kanalom/ [In Ukrainian].
58. Donald J. Trump Oh Canada! 08.01.2025. [Online]. Available from: https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1876827398500429872 [In English]; Donald J. Trump United States. 08.01.2025. [Online]. Available from: https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1876799234319507643 [In English].

59. Donald J. Trump. 02.02.2025. [Online]. Available from: https://x.com/TrumpDailyPosts/status/1886052836661932298 [In English].
60. How Trump's "51st State" Canada Talk Came to Be Seen as Deadly Serious. 07.03.2025. [Online]. Available from: https://www.nytimes.com/2025/03/07/world/canada/trump-trudeau-canada-51st-state.html [In English].
61. Read the Full Transcript of Donald Trump's "100 Days" Interview With TIME. 25.04.2025. [Online]. Available from: https://time.com/7280114/donald-trump-2025-interview-transcript/ [In English].
62. Rosiya ostatochno vyyshla z Dohovoru pro zvychayni zbroyni syly v Yevropi – zayava MZS RF. 07.11.2023. [Online]. Available from: https://suspilne.media/611445-rosia-ostatocno-vijsla-z-dogovoru-pro-zvicajni-zbrojni-sili-v-evropi-zaava-mzs-rf/ [In Ukrainian].
63. Ukrayina initsiyuvala zupynennya uchasti v Dohovori pro zvychayni zbroyni syly v Yevropi. 28.07.2025. [Online]. Available from: https://militarnyi.com/uk/news/ukrayina-initsiyuvala-zupynennya-uchasti-v-dogovori-pro-zvychajni-zbrojni-syly-v-yevropi/ [In Ukrainian].
64. RF vyyshla z dohovoru pro zaboronu yadernykh vyprobuvan′. U YES vidreahuvaly. 02.11.2023. [Online]. Available from: https://suspilne.media/608591-rf-vijsla-z-dogovoru-pro-zaboronu-adernih-viprobuvan-u-es-vidreaguvali/ [In Ukrainian].
65. GD denonsirovala Yevropeyskuyu konventsiyu po preduprezhdeniyu pytok. 17.09.2025. [Online]. Available from: http://duma.gov.ru/news/62059/ [In Russian].
66. "Die OSZE ist gespalten, und die Spaltung ist tief". 09.12.2016. [Online]. Available from: https://www.abendblatt.de/nachrichten/article208930109/Die-OSZE-ist-gespalten-und-die-Spaltung-ist-tief.html [In German].
67. V OBSYE ne mozhut′ skhvalyty byudzhet cherez rosiys′ke veto: shukayut′, yak yoho podolaty. 11.05.2023. [Online]. Available from: https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/05/11/7161492/ [In Ukrainian].
68. OBSYE: vyzhyty ne mozhna pomerty. 05.12.2023. [Online]. Available from: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3795902-obse-viziti-ne-mozna-pomerti.html [In Ukrainian].
69. Zaluzhnyy, V. Nova pryroda viyny zminyla sutnist′ osnov hlobal′noyi bezpeky: ukrayins′kyy dosvid i maybutniy svitovyy poryadok. 25.04.2025. [Online]. Available from: https://www.pravda.com.ua/columns/2025/04/25/7509135/ [In Ukrainian].
70. Armiya SSHA pochala stvoryuvaty vzvody BPLA za dosvidom ZSU: yak yim "voyuyut′sya" ta yaki u nykh problem. 20.09.2024. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/people_and_company/armija_ssha_pochala_stvorjuvati_vzvodi_bpla_za_dosvidom_zsu_jak_jim_vojujutsja_ta_jaki_u_nih_problemi-16660.html [In Ukrainian]; Ponad $5 mlrd na zenitni drony: u SSHA seryozno hotuyut′sya vidbyvaty ataky droniv. 30.09.2025. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/army_and_war/ponad_5_mlrd_na_zenitni_droni_u_ssha_serjozno_gotujutsja_vidbivati_ataki_droniv-20389.html [In Ukrainian].
71. U Frantsiyi spochatku ne khotily NRK, ale pohlyanuvshy na ZSU teper vbachayut′ v nykh svoye maybutnye. 06.08.2025. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/army_and_war/u_frantsiji_spochatku_ne_hotili_nrk_ale_pogljanuvshi_na_zsu_teper_vbachajut_v_nih_svoje_majbutnje-19786.html [In Ukrainian].
72. 80% armiyi – drony: Velyka Brytaniya radykal′no zminyuye viys′kovu doktrynu za dosvidom Ukrayiny. 28.05.2025. [Online]. Available from: https://defence-ua.com/army_and_war/80_armiji_droni_velika_britanija_radikalno_zminjuje_vijskovu_doktrinu_za_dosvidom_ukrajini-18947.html [In Ukrainian].
73. Prokopenko D. Tretya svitova na porozi, my vzhe vseredyni. 14.07.2025. [Online]. Available from: https://www.pravda.com.ua/columns/2025/07/14/7521623/ [In Ukrainian].

74. Maternova K. Doroha Ukrayino, Yevropa pidtrymuvala i bude pidtrymuvaty tebe. 17.02.2025. [Online]. Available from: https://nv.ua/ukr/opinion/myunhen-2025-posol-yes-v-ukrajini-zvernulasya-do-ukrajinciv-50490733.html [In Ukrainian].
75. Dolya Ukrayiny nerozryvno pov'yazana z doleyu Yevropy, tam vyrishuyet′sya nashe maybutnye – Borrel′. 05.10.2022. [Online]. Available from: https://news.liga.net/ua/politics/news/sudba-ukrainy-nerazryvno-svyazana-s-sudboy-evropy-tam-reshaetsya-nashe-buduschee-borrel [In Ukrainian].
76. Promova prezydenta Pol′shchi Andzheya Dudy u Verkhovniy Radi Ukrayiny. 22.05.2022. [Online]. Available from: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3489492-promova-prezidenta-polsi-andzea-dudi-u-verhovnij-radi-ukraini.html [In Ukrainian].
77. "Tsya viyna, mozhlyvo, za ves′ svit": Tusk poyasnyv, chomu Ukrayina maye peremohty. 10.07.2025. [Online]. Available from: https://www.unian.ua/world/tusk-prem-yer-ministr-polshchi-poyasniv-chomu-ukrajini-maye-peremogti-13063215.html [In Ukrainian].
78. Pompeo nazvav Ukrayinu bastionom mizh svobodoyu i totalitaryzmom u Skhidniy Yevropi. 31.01.2025. [Online]. Available from: https://www.unian.ua/politics/10854566-pompeo-nazvav-ukrajinu-bastionom-mizh-svobodoyu-i-totalitarizmom-u-shidniy-yevropi.html [In Ukrainian].
79. Esh, T. Tse bude koshmar dlya Yevropy. 18.02.2025. [Online]. Available from: https://nv.ua/ukr/opinion/tramp-prodaye-ukrajinu-putinu-timoti-esh-pro-rol-yevropi-u-dopomozi-ukrajini-50490771.html [In Ukrainian].
80. Yakshcho Ukrayina vpade, ya b ne robyv velykykh stavok na Yevrosoyuz, – hlava MZS Frantsiyi Sezhurne. 06.03.2024. [Online]. Available from: https://censor.net/ua/n3477044 [In Ukrainian].
81. Snayder, T. Nastav vyrishal′nyy moment. Shcho ya pobachyv v Ukrayini ta yakyy shans z″yavyvsya u SSHA. 12.09.2023. [Online]. Available from: https://nv.ua/ukr/opinion/koli-zakinchitsya-viyna-timoti-snayder-pro-te-shcho-vin-pobachiv-v-ukrajini-ostanni-novini-50352722.html [In Ukrainian].
82. Ukrayina maye staty osnovoyu dlya onovlenoyi arkhitektury yevropeys′koyi bezpeky – Kubilyus. 22.05.2025. [Online]. Available from: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3995598-ukraina-mae-stati-osnovou-dla-onovlenoi-arhitekturi-evropejskoi-bezpeki-kubilus.html [In Ukrainian].
83. Tretiy etap pobudovy YES ta yoho oborony rozpochavsya iz viynoyu RF proty Ukrayiny, – Borrel′. 10.04.2024. [Online]. Available from: https://censor.net/ua/n3483530 [In Ukrainian].
84. Postavky zbroyi dlya Ukrayiny staly povorotnym punktom v istoriyi YES. Tse pochatok yevropeys′koyi oborony, – holova Yevrorady Mishel′. 30.06.2023. [Online]. Available from: https://censor.net/ua/news/3428138/postavky_zbroyi_dlya_ukrayiny_staly_povorotnym_punktom_v_istoriyi_yes_tse_pochatok_yevropeyiskoyi_oborony [In Ukrainian].
85. "Era myru zakinchylasya. My pereyshly do peredvoyennoho svitu". Istorychna promova ministra oborony Brytaniyi. 16.01.2024. [Online]. Available from: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/01/16/7177558/ [In Ukrainian].
86. Narod Ukrayiny boret′sya ne prosto, shchob vidbyty nezakonne vtorhnennya, a y za kozhnoho hromadyanyna Yevropy i svitu, – Volles. 09.07.2023. [Online]. Available from: https://censor.net/ua/n3429849 [In Ukrainian].
87. Kerivnytsya USAID: u tsiy viyni na konu tsinnosti, shcho vyznachayut′ lyuds′ku tsyvilizatsiyu. 07.10.2022. [Online]. Available from: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3587750-kerivnica-usaid-u-cij-vijni-na-konu-cinnosti-so-viznacaut-ludsku-civilizaciu.html [In Ukrainian].
88. "My povynni doklasty vsikh zusyl′, shchob Ukrayina peremohla u tsiy viyni" – prezydent Lytvy. 12.08.2022. [Online]. Available from: https://www.radiosvoboda.org/a/prezydent-lytvy-gitanas-nauseda-intervyu-viyna-ukrayina-rf/31983710.html [In Ukrainian].
89. Rosiys′ke MZS keruyet′sya sekretnym dokumentom, yakyy zaklykaye do diy, spryamovanykh na oslablennya SSHA, – WP. 17.04.2024. [Online]. Available from: https://censor.net/ua/n3484949 [In Ukrainian].

90. Snayder, T. 15 duzhe vazhlyvykh prychyn. Chomu svitovi potribna peremoha Ukrayiny. 26.01.2023. [Online]. Available from: https://nv.ua/ukr/opinion/putin-golovna-zagroza-timoti-snayder-pro-te-chomu-svitovi-potribna-peremoga-ukrajini-ostanni-novini-50299922.html [In Ukrainian].
91. Istoryk Timoti Snayder: chomu peremoha Ukrayiny vazhlyva dlya svitu. 2025. [Online]. Available from: https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/10-argumentiv-vid-istoryka-timoti-snaydera-chomu-peremoga-ukrayiny-vazhlyva-dlya-svitu [In Ukrainian].
92. "Peremoha Ukrayiny mohla b bukval′no vryatuvaty Rosiyu". Epplbaum – pro smertel′nu impers′ku ideyu, kontrnastup ZSU ta zakinchennya viyny. 17.05.2023. [Online]. Available from: https://ukrainian.voanews.com/a/applebaum-interview-druge-ige-velyke-/7094462.html [In Ukrainian].
93. Thiessen, M. A. This is the "America First" case for supporting Ukraine. 30.05.2025. [Online]. Available from: https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/30/ukraine-counteroffensive-support-america/ [In English].

Bulvinskyi A. The Impact of Russian Aggression against Ukraine on European and Global Security.

The article examines the impact of Russian aggression against Ukraine on the state of European and global security. The author identifies eight key aspects of the international order affected by the Russian-Ukrainian war. The outcome of this war will determine a new, historically specific model of the international relations system – the fifth configuration over the past four centuries, following the Westphalian (1648), Viennese (1815), Paris–Washington (Versailles, 1919–1920), and Yalta–Potsdam (1945) systems.

First, the war in Ukraine represents a direct confrontation between two models of statehood in the modern world – democratic and autocratic – which have coalesced into two distinct military-political coalitions. Second, the Russian-Ukrainian war should be viewed as a struggle to transform the structure of the international order from unipolarity to multipolarity. Third, the war revealed weakened solidarity and unity within the Euro-Atlantic community. Fourth, Russia's armed aggression has expanded the global practice of resolving territorial disputes by military means, which had declined after the end of the Cold War. Fifth, the entire existing architecture of international arms control treaties is now under threat. Sixth, the Russian-Ukrainian war has become a crash test for the world's key security institutions – the UN and the OSCE – which proved unprepared for modern military realities. Seventh, the war in Ukraine has turned into a global testing ground where existing weapons systems and methods of warfare are being evaluated, and new ones developed. It has launched a new technological trend – a revolution in military technologies based on unmanned systems. Finally, Ukraine has gained historical and geopolitical subjectivity in the eyes of the world: in the latest security documents of the EU and NATO, Ukraine is officially regarded as an integral part of Europe's security system.

Keywords: *Russia, Ukraine, Russian-Ukrainian war, European security, international system.*

Надійшла до редколегії: 11.05.2026
Прийнята до друку після рецензування: 19.06.2026
Дата публікації: 20.07.2026